

SISEKAITSEAKADEEMIA

a

SISEKAITSEAKADEEMIA
POLITSEI- JA PIIRIVALVEKOLLEDŽ

Chris Eljas
Priit Heinsoo

VÄÄRTEO KIRJELDUSE KOOSTAMINE

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Raamat on koostatud Sisekaitseakadeemia 2015. aasta teadus-, arendus- ja loometegevuse (TAL) projekti raames.

Keeletoimetaja: Siiri Soidro
Korrektor: Siiri Soidro
Küljendus: Kujundusvabrik OÜ

© Sisekaitseakadeemia, 2016
www.sisekaitse.ee

ISBN 978-9985-67-266-2 (pdf)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. SÜÜDISTUS VÄÄRTEOMENETLUSES	7
1.1. Süüdistuse komponendid väärteomenetluses	7
1.2. Süüdistuse funktsioon väärteomenetluses	13
1.2.1. Piiritlemisfunktsioon ehk menetluseseme kindlaksmääramise funktsioon	15
1.2.2. Informatsioonifunktsioon ehk teavitamisfunktsioon	18
2. VÄÄRTEO KIRJELDUS	20
2.1. Väärteo toimepanemise aeg ja koht	20
2.1.1. Väärteo toimepanemise aeg	20
2.1.2. Väärteo toimepanemise koht	22
2.2. Väärteo lühikirjeldus	24
2.2.1. Toimunud sündmuse kirjeldamise üldised alused	24
2.2.2. Toimunud sündmuse kirjeldamine väärteokoosseisu tüübist lähtuvalt	29
2.2.3. Keelelise korrektsuse ja arusaadavuse tagamine	37
2.2.4. Ebasündsate väljendite kajastamine	39
2.3. Näited väärteo lühikirjelduse koostamiseks	42
3. KAASUSED	45
3.1. Alkoholiseadus	45
3.1.1. Alkohoolse joogi tarbimine alaealise poolt	45
3.1.2. Alkohoolse joogi ostmine alaealisele	46
3.2. Karistusseadustik	46
3.2.1. Varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu	46
3.2.2. Avaliku korra rikkumine	47
3.3. Liiklusseadus	48
3.3.1. Mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine juhtimisõigusega isiku poolt	48

3.3.2. Juhi poolt ristmikule või jalakäijate ülekäigurajale sõitmine foori keelava tule ajal	48
3.3.3. Mootorsõidukijuhi poolt reguleerimata ülekäigurajal jalakäijale tee mitteandmine	48
3.3.4. Mootorsõidukijuhi poolt varalise kahju või ettevaatamatusest tervisekahjustuse tekitamine, liiklusõnnetusest mitteteatamine	49
3.3.5. Mootorsõiduki juhtimine lubatud alkoholi piirmäära ületades	49
3.3.6. Mootorsõidukijuhi poolt lubatud sõidukiiruse ületamine	49
3.3.7. Sõiduki peatamise märguande eiramine	49
3.3.8. Turvavarustuse nõuetekohaselt kinnitamata jätmine	50
3.3.9. Mootorsõidukijuhi poolt liiklusnõuete muu rikkumine	50
3.3.10. Jalakäija poolt liiklusnõuete muu rikkumine	51
3.4. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus	51
3.4.1. Narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine väikeses koguses	51
3.5. Riigipiiri seadus	51
3.5.1. Piirirežiimi rikkumine	51
3.5.2. Piiriribal ebaseaduslik viibimine	52
3.6. Tubakaseadus	52
3.6.1. Tubakatoote tarvitamine alaealise poolt	52
3.6.2. Suitsetamine selleks keelatud kohas	52
3.7. Välismaalaste seadus	53
3.7.1. Välismaalase seadusliku aluseta Eestis viibimine	53
VIIDATUD ALLIKAD	54
Jooniste loetelu	55

SISSEJUHATUS

Riigi karistusvõimu rakendamisel peab kohtuväline menetleja tagama, et menetlusalusel isikul oleks arusaadav, milles teda süüdistatakse. Kohtuvälisel menetlejal tuleb menetlusalusel isikule etteheidetav tegu selgelt sõnastada ning välja tuua, millisele väärteokoosseisule isiku käitumine vastab. Seega on väärteo kirjeldus väärteomenetluses tähtis, kuna see on süüdistuse üks osa. Korrektses süüdistuses esitamine on oluline ka seetõttu, et nii kohtuväline menetleja kui ka kohus on lahendi tegemisel seotud väärteo kirjelduse piiridega.

Väärteomenetluse seadustik jõustus 1. septembril 2002. aastal ning senini ei ole süsteemselt käsitletud väärteo kirjelduse sisule esitatavaid nõudeid. Samas on Riigikohus mitmes lahendis juhtinud tähelepanu puudustele väärteo kirjelduse koostamisel ning andnud juhiseid nende korrektseks sisustamiseks.

Õppevahendi eesmärk on selgitada väärteo kirjelduse olemust ja sisu ning esitada nõuded, millega tuleb väärteo kirjelduse koostamisel arvestada. Selleks on õppevahendis analüüsitud Riigikohtu praktikat ja erialakirjanduses käsitletut. Õppevahend koosneb kolmest osast: esimeses osas vaadeldakse väärteo kirjeldust kui süüdistuse osa, teises osas tuuakse välja väärteo kirjeldusele esitatavad nõuded ning kolmas osas koosneb kaasustest.

Õppevahend on koostatud Sisekaitseakadeemia politsei- ja piirivalvekolledži õppuritele väärteomenetluse õppeaine käigus kasutamiseks. Seda eelkõige sisuliste näidete ja kaasuste osas. Arvestades õppevahendis sisalduvat teoreetilist käsitlust, on õppevahendit võimalik kasutada ka Sisekaitseakadeemia teistes kolledžites. Autorid loodavad, et õppevahendist saavad abi ka teiste koolide õppurid ning ametnikud, kelle tööks on väärtegade menetlemine.

1. SÜÜDISTUS VÄARTEOMENETLUSES

1.1. Süüdistuse komponendid väärteomenetluses

Väärteomenetluses eristatakse kohtuvälist menetlust ja kohtumenetlust. See õppevahend keskendub eelkõige kohtuvälisele menetlusele. Kohtuväline menetleja on riigi esindaja menetluses¹ ja kohtuvälist menetlejat käsitletakse süüdistusfunktsiooni kandjana. See tähendab, et kohtuväline menetleja on süüdistuse esitaja ning temal lasub ka menetlusalusele isikule etteheidetava teo tõendamise koormus. Seetõttu peab kohtuväline menetleja süüdistuse esitajana kindlustama ka selle, et menetlusalusele isikule on esitatud korrektne ja arusaadav etteheide tema väärkäitumise kohta.

Teisisõnu tähendab see, et **kohtuväline menetleja süüdistusfunktsiooni kandjana peab tagama, et oleks arusaadav, millist tegu menetlusalusele isikule ette heidetakse ja millisele väärteokoosseisule see tegu vastab.**² Menetlusalusel isikul on õigus teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse.³ Seega on ka menetlusaluse isiku kaitseõiguse seisukohalt oluline, et oleks arusaadav, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millele tuginedes kohtuväline menetleja leiab, et väärteokoosseis on täidetud.

Väärteomenetluse seadustik ei kasuta kriminaalmenetlusele omast süüdistuse mõistet. Küll aga võib menetlusalusele isikule etteheidetava teo kirjeldust ning etteheidetava teo suhtes antavat õiguslikku hinnangut võrrelda just kriminaalmenetluses kasutatava

1 Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T. ja Sirk, I. 2007. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 8 kamm 1.

2 Riigikohtu 26.09.2014. a otsus nr 3-1-1-43-14, punkt 12.

3 Väärteomenetluse seadustik, jõustunud 01.09.2002, RT I, 19.03.2015, 37, § 19 lõike 1 punkt 1.

süüdistuse mõistega. Sisult on need sarnased ning kannavad sama eesmärki. Kuivõrd väärteomenetluses on juhtivaks menetluseks kriminaalmenetlus, siis kohaldatakse seal sageli kriminaalmenetluse sätteid. Sisuliselt tähendab see, et kui väärteomenetluse seadustikus ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid (arvestades väärteomenetluse erisusi).⁴ Seetõttu võrreldakse ka õppevahendis kriminaalmenetluse süüdistust väärteomenetluses esitatava süüdistusega.

Väärteomenetluses eristatakse kiirmenetlust ja üldmenetlust. Väärteomenetluse seadustik lubab vähetähtsa väärteo toimepanemise puhul piirduda ka suulise hoiatamisega. Sel juhul esitab kohtuväline menetleja isikule sisuliselt samuti süüdistuse. Kuna sellistel juhtudel väärteomenetlust ei alustata ning menetlusdokumente ei koostata, siis on selles õppevahendis vaatluse all üksnes kiirmenetluses koostatava otsuse ning üldmenetluses koostatava väärteoprotokolliga esitatav süüdistus.

Väärteomenetluse seadustiku kohaselt tuleb kiirmenetluse otsuses märkida muu hulgas:

- menetlusaluse isiku isikuandmed;
- väärteo lühikirjeldus;
- väärteo toimepanemise aeg ja koht;
- väärteo kvalifikatsioon (seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt).⁵

Üldmenetluses koostatavas väärteoprotokollis tuleb märkida muu hulgas:

- menetlusaluse isiku andmed;
- väärteo lühike kirjeldus;
- teo toimepanemise aeg ja koht;
- väärteo kvalifikatsioon (seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt).⁶

4 Väärteomenetluse seadustik, § 2.

5 Väärteomenetluse seadustik, § 57 lõike 1 punktid 4, 6, 7 ja 9.

6 *Ibid*, § 69 lõike 1 punkt 4, lõike 2 punktid 1 ja 2.

Vaatamata sellele, et kiirmenetluse otsuse puhul kasutatakse seaduses terminit „väärteo lühikirjeldus” ning väärteoprotokollil puhul terminit „väärteo lühike kirjeldus”, on tegemist samatähenduslike väljenditega. Mõlemal juhul on tegemist menetlusalusele isikule etteheidetava teo kirjeldusega. Kuna terminitel „väärteo lühikirjeldus” ja „väärteo lühike kirjeldus” ei ole sisulist erinevust, siis kasutatakse siin tekstis edaspidi terminit „väärteo lühikirjeldus”. Samamoodi ei ole sisulist erinevust väljenditel „väärteo toimepanemise aeg ja koht” ning „teo toimepanemise aeg ja koht”. Tegemist on väärteo toimepanemise aja ja kohaga, mis on kriminaalmenetluse seadustikust tulenevalt tõendamisele kuuluvad asjaolud (tõendamiseseme asjaolud⁷).

Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt tuleb süüdistusaktis märkida muu hulgas:

- süüdistatava nimi;
- süüdistuse sisu;
- kuriteo kvalifikatsioon (karistusseadustiku vastav paragrahv, lõige ja punkt).⁸

Kriminaalmenetluse seadustikust tulenevalt moodustavad süüdistuse sisu (süüdistatavale etteheidetava teo eluliste asjaolude kirjeldus) ja kuriteo kvalifikatsioon kokku süüdistuse.⁹ Ka väärteomenetluses võib sisuliselt rääkida süüdistusest. Võrreldes eespool välja toodud kriminaalmenetluses kehtivaga, mõeldakse siinkohal väärteo lühikirjeldust ning väärteo toimepanemise aega ja kohta, samuti väärteo kvalifikatsiooni.

Selle õppevahendi põhieesmärk on avada väärteo lühikirjelduse sisu ning esitada põhireeglid lühikirjelduse koostamiseks. Selleks, et anda menetlusalusele isikule teada, milles teda süüdistatakse, peab süüdistus lisaks väärteo lühikirjeldusele sisaldama väärteo toimepanemise aega ja kohta. Seetõttu kasutab käesolev õppevahend

⁷ Kriminaalmenetluse seadustik, jõustunud 01.07.2004, RT I, 17.12.2015,11, § 62 punkt 1.

⁸ Ibid, § 154 lõike 3 punktid 1–3.

⁹ Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6; vt ka: Riigikohtu 22.12.2006. a otsus nr 3-1-1-96-06, punkt 13.

koondmõistet „vääртеo kirjeldus”, mille alla mahuvad terminid „vääртеo lühikirjeldus” ning „vääртеo toimepanemise aeg ja koht”. Kuivõrd menetlusalusele isikule süüdistuse esitamine eeldab ka vääртеo kvalifitseerimist ning vääртеo lühikirjeldus ja vääртеokvalifikatsioon on olemuslikult seotud (subsumptsioonisuhtes)¹⁰, siis on oluline mõista ka vääртеo kvalifikatsiooni esitamisega seonduvat.

Vääртеo kvalifikatsioon. Kiirmenetluse otsuses ja vääртеoprotokollis tuleb märkida ka vääртеo kvalifikatsioon, s.o seaduse nimetus, paragrahv, lõige ja punkt. **Tegemist on kohtuvälise menetleja karistusõigusliku hinnanguga selle teo kohta, mida menetlusalusele isikule ette heidetakse.** Vääртеo kvalifikatsioon peab olema kajastatud täpselt. Nii nagu kriminaalmenetluses süüdistusakti puhul, ei saa ka vääртеomenetluses esitada alternatiivset süüdistust ehk teisisõnu, kvalifikatsioon peab lähtuma ühest kindlast õiguskäsitlusest.¹¹

Paljud vääртеokoosseisud on viitelised. Viiteliseks koosseisuks loetakse koosseisu või selle tunnust, kus osutatakse sama või mõne teise seaduse sättele või seadusele tervikuna¹². Viitenormid jagunevad siseviitelisteks (osutatakse sama seaduse sättele) ja välisviitelisteks ehk blanketseteks (osutatakse mõne teise õigusharu õigusaktile)¹³. Viiteliste koosseisude puhul tuleb kiirmenetluse otsuses ja vääртеoprotokollis välja tuua ka see õigusnorm või need õigusnormid, mille nõuete rikkumist menetlusalusele isikule ette heidetakse.

Ka Riigikohus on asunud seisukohale, et viitelise koosseisu korral tuleb see sisustada seadusest või muudest õigusaktidest tulenevate kohustuste või keeldudega, mille rikkumises seisneb koosseisu realiseerimine, ning see peab nähtuma juba süüdistuses.¹⁴ Riigikohtu hinnangul on karistusseaduse blanketti sisustav norm olemuslikult välisviitelise koosseisu lahutamatu ja täisväärtuslik osa, mistõttu on

10 St vääртеo lühikirjelduses tuleb esitada kõik asjaolud, mis moodustavad vääртеokoosseisu; vt lähemalt õppevahendi lk 8.

11 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.3.

12 Sootak, J. 2010. Karistusõigus. Üldosa, lk 233, vnr 32.

13 Ibid, lk 233, vnr 32 ja 34.

14 Riigikohtu 25.09.2006. a otsus nr 3-1-1-69-06, punktid 7 ja 8; Sootak, J. 2010. Karistusõigus. Üldosa, lk 234 vnr 34.

süüdistuse sisustamiseks vajalik ka vastavale õigusnormile viidata.^{15,16} Kõnealused lahendid käsitlevad küll kriminaalmenetluse ja kuriteokoosseisuga seonduvat, kuid sisuliselt on see laiendatav ka vääртеomenetlusele ja vääртеokoosseisudele.¹⁷

NÄIDE

Menetlusalusele isikule heidetakse ette, et ta kasutas mootorsõiduki juhtimise ajal mobiiltelefoni ilma käsi vabaks jätva vahendita. Sellisel juhul ei piisa üksnes LS § 242 lõike 1 väljatoomisest, mis sätestab mootorsõidukijuhile vastutuse liiklusnõuete rikkumise eest. Lisaks vääртеo kvalifikatsioonile tuleb viidata ka vastavale liiklusnõuete rikkumise sättele, kust kõnealune keeld tuleneb. Seega tuleb kiirmenetluse otsuses või vääртеoproto­kollis viidata ka LS § 33 lõike 11 punktile 1, mille kohaselt on juhil keelatud tegeleda juhtimise ajal toimingutega, mis võivad segada juhtimist või liiklusolude tajumist, sealhulgas kasutada telefoni ilma käsi vabaks jätva vahendita ja hoida sõiduki liikumise ajal telefoni käes.¹⁸

Vääртеo kvalifikatsioon on karistus­õiguslik hinnang teo kohta, mida menetlusalusele isikule ette heidetakse. Kvalifi­katsioon peab lähtuma ühest kindlast õigus­likust hinnangust, st alternatiivset süüdistust ei saa esitada.

Samas tuleb märkida, et Riigikohtu praktika kohaselt ei ole koh­tumenetluses välistatud menetlusaluse isiku teole uue õigusliku hinnangu andmine, kui sellega ei raskendata menetlusaluse isiku olukorda.¹⁹ Seda seetõttu, et kohus arutab vääртеoasja täies ulatuses, kontrollides kohtuvälise menetleja otsuse tegemise aluseks olnud fak­tilisi ja õiguslikke asjaolusid.²⁰ Kohus peab asja arutamisel otsustama

15 Riigikohtu 20.11.2006. a otsus nr 3-1-1-90-06, punkt 25.

16 Samas blanketse süüteo­koosseisu puhul ei ole Riigikohus lugenud vääртеomenetlus­õiguse rikkumiseks, kui viidatakse vääртеoproto­kollis nimetamata blankettnormi sisustavatele sätetele. Seda aga tingimusel, et teoettehete sisu ei muudeta; vt: Riigikohtu 26.06.2009. a otsus nr 3-1-1-54-09, punkt 8.2.

17 Vaata ka: Riigikohtu 19.02.2007. a otsus nr 3-1-1-117-06, punkt 8.

18 Liiklusseadus, jõustunud 01.07.2011, RT I, 23.03.2015, 120.

19 Riigikohtu 03.03.2015. a otsus nr 3-1-1-5-15, punkt 10.

20 Vääртеomenetluse seadustik § 123 lõige 2.

muu hulgas ka selle, kas tegu on väärtegu ja kas see on õigesti kvalifitseeritud.²¹ Riigikohtu praktika kohaselt ei ole väärteomenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks loetud ka neid olukordasid, kui blanketse süüteo koosseisu puhul on kohtuotsuses viidatud väärteoprotokollis nimetamata blanketset normi sisustavatele sätetele, kui sealjuures ei muudeta etteheidetava teo sisu (faktilisi asjaolusid).²² Lubatud on see aga üksnes juhul, kui sellega ei raskendata menetlusaluse isiku olukorda.²³ Sama põhimõtte laieneb ka kohtuvälisele menetlusele: kui väärteoprotokollis väärteo lühikirjeldus sisaldab kõiki faktilisi asjaolusid, kuid märkimata on jäänud viitelist koosseisu sisustav säte või on selles ebatäpsusi, võib kohtuväline menetleja üldmenetluse lahendis sellise vea kõrvaldada. Seda aga tingimusel, et menetlusalusele isikule etteheidetava teo sisu ega väärteo kvalifikatsiooni ei muudeta.²⁴

Riigikohus on märkinud, et süüdistuse sisu ja kuriteo kvalifikatsioon on subsumptsioonisuhtes, st süüdistatava tegevuse kirjelduses tuleb kohustuslikus korras välja tuua kõik süüdistatava käitumise aspektid, mis moodustavad kuriteo koosseisu.²⁵ Seega on väärteo kirjelduse korrektne sõnastamine õige väärteo kvalifikatsiooni esitamise eelduseks.

Kokkuvõtvalt võib väärteomenetluse süüdistuse osasid võrrelda kriminaalmenetluses esitatava süüdistusega järgmiselt:

21 Väärteomenetluse seadustik § 133 punkt 4.

22 Riigikohtu 03.03.2015. a otsus nr 3-1-1-5-15, punkt 10.

23 Ibid, punkt 10.

24 Väärteomenetluse seadustik, § 68 lõige 2, § 69 lõige 3, vt ka: Riigikohtu 18.12.2015. a otsus nr 3-1-1-90-14, punkt 29.

25 Riigikohtu 22.12.2006. a otsus nr 3-1-1-96-06, punkt 13.

KRIMINAALMENETLUS SÜÜDISTUSAKT		VÄÄRTEOMENETLUS VÄÄRTEOPROTOKOLL / KIIRMENETLUSE OTSUS	
süüdistuse sisu	teokirjeldus: süüdistatava käitumise kirjeldus, aeg ja koht ei sisalda õigusliku hinnangut	väärteo lühikirjeldus	teokirjeldus: menetlusaluse isiku käitumise kirjeldus, aeg ja koht ei sisalda õigusliku hinnangut
kuriteo kvalifikatsioon	õiguslik hinnang süüdistuse sisu kirjeldatud teole	väärteo kvalifikatsioon	õiguslik hinnang väärteo kirjelduses kirjeldatud teole

JOONIS 1

Kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses esitatava süüdistuse võrdlus

1.2. Süüdistuse funktsioon väärteomenetluses

Eespool toodust nähtub, et väärteomenetluses on väärteo kirjeldus (väärteo lühikirjeldus, väärteo toimepanemise aeg ja koht) võrreldav süüdistuse sisuga kriminaalmenetluses. Kriminaalmenetluse seadustikust tulenevalt moodustavad süüdistuse sisu (süüdistatavale etteheidetava teo eluliste asjaolude kirjeldus) ja kuriteo kvalifikatsioon kokku süüdistuse.²⁶ Kriminaalmenetluses esitatakse süüdistus

²⁶ Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.

süüdistusaktiga: süüdistusakti lõpposas tuuakse välja süüdistuse sisu ja kuriteo kvalifikatsioon.²⁷

Riigikohus on leidnud, et „KrMS § 154 lg 3 p-de 2-3 kohaselt tuleb süüdistusakti lõpposas kohustuslikult ära näidata süüdistuse sisu, s.o süüdistatavale inkrimineeritava käitumise kirjeldus, ning kuriteo kvalifikatsioon karistusseadustiku vastava paragrahvi, löike ja punkti täpsusega. Nõudes süüdistusfunktsiooni kandjalt süüdistatavale omistatava tegevuse täpset kirjeldamist ja karistusseaduse nende sätete ära näitamist, mille põhjal isiku käitumine moodustab kuriteo, kujutab kõnealune säte endast kaitseõiguse kesket garantiid. /.../ süüdistatava täielik ja detailne informeeritus süüdistusest ja seega ka õiguslikust kvalifikatsioonist, millest kohus võib otsust tehes lähtuda, on õiglase kriminaalmenetluse hädavajalik eeldus, mida tuleb vaadelda süüdistatava kaitseks ettevalmistumise õiguse valguses”.²⁸

Riigikohtu hinnangul kannab väärteoprotokoll väärteomenetluses samasugust funktsiooni nagu süüdistusakt kriminaalmenetluses: „selle ülesandeks on määratleda menetlusele ning anda menetlusalusele isikule teada, milles teda konkreetselt süüdistatakse. Neid funktsioone saab väärteoprotokoll täita vaid juhul, kui väärteoprotokollis on kajastatud andmed, mille alusel on võimalik hinnata, kas (nii objektiivne kui subjektiivne) süüteoosseis on täidetud. Teisisõnu peab väärteoprotokollist nähtuma, milles menetlusalust isikut süüdistatakse ja millest lähtuvalt väärteoprotokolli koostaja leiab, et väärteokoosseis on täidetud. Vastasel juhul on rikutud VTMS § 19 lg 1 p-s 1 sätestatud menetlusaluse isiku õigust”.²⁹

Riigikohus on eespool toodud lahendis viidanud kriminaalmenetlusele ja kriminaalmenetlusele omasele terminile „süüdistusakt”³⁰

27 Kriminaalmenetluse seadustik, § 154 lõike 3 punktid 2 ja 3.

28 Riigikohtu 22.12.2006. a otsus nr 3-1-1-96-06, punkt 13.

29 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14.

30 Kriminaalmenetluse seadustik, § 154. Erialakirjanduses defineeritakse süüdistusakti kui „menetlusedokumenti, mis käivitab kriminaalkohtumenetluse ja on kriminaalasja kohtuliku arutamise aluseks (välja arvatud kokkuleppemenetlus, kus süüdistusakti asendab kokkulepe). Tinglikult võib süüdistusakti käsitada kui „kriminaalhari”, milles riik prokuratuuri kaudu esitab süüdistatava vastu „karistusõigusliku nõude”, taotledes konkreetsel faktilisel ja õiguslikul alusel kohtult isiku kuriteos süüditunnistamist ning sellest tulenevate karistusõiguslike järeلمite kohaldamist”. Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 1.

ning pidanud võrreldavaks süüdistusakti ja väärteoprotokolli funktsioone vastavates menetlustes.

Riigikohtus viitas eespool toodud lahendis³¹ süüdistusakti **piiritlemisfunktsioonile** ja **informatsioonifunktsioonile**. Kuigi kõnealune Riigikohtu lahend käsitleb üksnes väärteoprotokolliga seonduvat, siis seda seisukohta saab laiendada ka kiirmenetluse otsuse vastavale osale, kuna ka seal tuleb esitada menetlusalusele isikule etteheidetava teo kirjeldus ja väärteo kvalifikatsioon. Seega on oluline lahti mõtestada, mida tähendab süüdistusakti piiritlemis- ja informatsioonifunktsioon, millised sarnasused ja ühisosad on kiirmenetluse otsuse ja väärteoprotokolli ning süüdistusakti vastavatel osadel.

Süüdistusaktil on kaks põhiülesannet: määrata kindlaks menetluse (piiritlemisfunktsioon) ning anda süüdistatavale kaitseõiguse teostamiseks ja kohtule menetluse toimetamiseks vajalik teave etteheidetava teo ja prokuratuuri õigusliku hinnangu osas (informatsioonifunktsioon).³²

1.2.1. Piiritlemisfunktsioon ehk menetluseseme kindlaksmääramise funktsioon

Piiritlemisfunktsioon ehk menetluseseme kindlaksmääramise funktsioon määrab kindlaks menetluse eseme. See tähendab seda, et „süüdistusaktist peab selguma, kelle vastu esitatakse süüdistus ja milliseid konkreetseid kuriteo faktilisi asjaolusid süüdistus hõlmab”.³³ Selles määratluses kasutatakse kriminaalmenetlusele omaseid mõisteid (nt süüdistus, kuriteo asjaolud), seetõttu vaadeldakse järgnevalt, kas ja mis ulatuses on süüdistusaktile omane piiritlemisfunktsioon ülekantav väärteomenetlusele.

Väärteomenetluse seadustikust tuleneb nõue, et nii kiirmenetluse otsuses kui ka väärteoprotokollis tuleb märkida menetlusaluse isiku

31 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14.

32 Kergandberg, E. ja Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus, lk 223–224; Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 kamm 3.

33 Kergandberg, E. ja Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus, lk 224.

andmed.³⁴ Seega peavad kiirmenetluse otsuses ja väärteoprotokollis olema märgitud, kellele konkreetselt antud teoettehede tehakse.

Väärteomenetluse seadustikus on sätestatud ka väärteoasja arutamise piirid: väärteoasja arutatakse ainult menetlusaluse isiku suhtes ja väärteoprotokollis sätestatud ulatuses.³⁵ Nimetatud sättes on mainitud vaid väärteoprotokoll, kuid kõnealune säte laieneb sisuliselt ka kiirmenetlus otsuse vastavale osale. Riigikohus on juhtinud tähelepanu sellele, et kuigi seadusest tulenevalt on maakohus väärteoasja arutamisel seotud väärteoprotokolliga, siis sama põhimõte laieneb ka kiirmenetluse otsuse arutamisele. Riigikohtu seisukoha kohaselt tuleb ka sellistel juhtudel lähtuda kiirmenetluse otsuses sisalduvast teokirjeldusest.³⁶

Kiirmenetluses väärteoprotokolliga mittekoostamine ei tohi menetlusaluselt isikult võtta võimalust end kaitsta. „Tõik, et kiirmenetluses väärteoprotokolliga ei koostata, ei või takistada menetlusaluse isiku võimalust end kaitsta. Kui kohus saaks kiirmenetluse³⁷ otsuse peale esitatud kaebuse läbivaatamisel kiirmenetluse otsuses kirjeldatud rikkumise raamest väljuda, ei oleks isikul võimalik end selle suhtes kaitsta. Samuti asuks kohus seda tehes täitma süüdistusfunktsiooni. Riigikohus leiab, et kiirmenetluse otsuse peale esitatud kaebust läbi vaadates on kohus seotud kiirmenetluse otsuses toodud rikkumise kirjeldusega. Kohtul on küll nii üld- kui kiirmenetluse otsuste peale esitatud kaebuste läbivaatamisel õigus muuta teo kvalifikatsiooni, kuid kohus ei saa väljuda väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses sisalduva väärteokirjelduse piiridest.”³⁸

Väärteomenetluse seadustiku kohaselt arutatakse väärteoasja ainult menetlusaluse isiku suhtes ja väärteoprotokollis sätestatud ulatuses.³⁹ Kõnealune säte paikneb seadustikus küll 11. peatükis, mis reguleerib väärteoasja arutamist maakohus, kuid Riigikohus on märkinud, et see põhimõte kuulub kohaldamisele ka kohtuvälise menet-

34 Väärteomenetluse seadustik, § 57 lõike 1 punkt 4 ning § 69 lõike 1 punkt 4.

35 Väärteomenetluse seadustik, § 87.

36 Riigikohtu 27.03.2006. a otsus nr 3-1-1-4-06, punkt 6.

37 Autorite märkus: kuigi Riigikohus kasutab terminit „kiirmenetlus”, võib siinkohal eeldada, et mõeldud on ikkagi kiirmenetlust.

38 Riigikohtu 29.05.2003. a otsus nr 3-1-1-75-03, punkt 7.

39 Väärteomenetluse seadustik, § 87.

leja tegevuses. „Vastavalt VTMS §-le 87 arutatakse väärteoasja ainult menetlusaluse isiku suhtes ja väärteoprotokollis sätestatud ulatuses. Seega määratakse väärteoasja arutamise piirid kindlaks väärteoprotokollis sisalduva menetlusalusele isikule etteheidetava teo kirjeldusega, millega on seotud nii kohtuväline menetleja kui ka kohus.”⁴⁰

Riigikohtu tõlgendus VTMS § 87 osas tähendab seega seda, et lahendi koostamisel on ka kohtuväline menetleja seotud väärteoprotokollis või kiirmenetluse otsuses sisalduvad etteheidetava teo kirjeldusega: „/.../ sarnaselt kohtule on VTMS §-s 87 sätestatud väärteoasja arutamise piirid siduvad ka karistusotsust tegevale kohtuvälisele menetlejale. See tähendab, et ka kohtuväline menetleja on otsuse tegemisel seotud teokirjeldusega /.../”⁴¹.

Riigikohtu hinnangul ei tohi kohus karistada isikut teo eest, mida ei ole väärteoprotokollis kirjeldatud, ning samuti ei ole kohtul võimalik tuvastada koosseisulisi asjaolusid, mida väärteoprotokollis kirjeldatud ei ole.⁴² Kohtumenetluses ei ole võimalik enam muuta või täiendada väärteoprotokollis teokirjelduse osa, sest selline võimalus on ette nähtud üksnes väärteoprotokollis koostamise etapis.^{43,44} Kui pärast väärteoprotokollis koostamist on vajalik teokirjeldust korrigeerida, siis tuleb vastav muudatus teha väärteoprotokollis või koostada uus väärteoprotokoll. Kõnealused muudatused tuleb teha menetlusalusele isikule teatavaks, järgides VTMS § 70 regulatsiooni ning tagades uue vastulause esitamise võimaluse.⁴⁵

Väärteoprotokollis ja kiirmenetluse otsuse väärteo kirjelduse osa saab kajastada üksnes neid tegusid, mis on toime pandud enne protokollis või kiirmenetluse otsuse koostamist.⁴⁶ Riigikohus on siinkohal rõhutanud, et „kui väärteotsust tehes arvatakse isikule süüks ka sellised teod, mis on toime pandud pärast väärteoprotokollis koostamist,

40 Riigikohtu 02.09.2009. a otsus nr 3-1-1-16-09, punkt 8.

41 Riigikohtu 07.12.2007. a otsus nr 3-1-1-84-07, punkt 11.

42 Riigikohtu 12.11.2007. a otsus nr 3-1-1-71-07, punkt 7.

43 Riigikohtu 26.09.2014. a otsus nr 3-1-1-43-14, punktid 11 ja 12.

44 Väärteomenetluse seadustik § 68 lõige 2: tõendusteabe täiendamine, kvalifikatsiooni muutmine, § 69 lõige 3: kvalifikatsiooni muutmine, Riigikohtu 18.12.2015. a otsus nr 3-1-1-90-14, punkt 29: teokirjelduse korrigeerimine.

45 Riigikohtu 18.12.2014. a otsus nr 3-1-1-90-14, punkt 29.

46 Riigikohtu 01.11.2013. a otsus nr 3-1-1-91-13, punkt 13.2.

*kujutab see endast väärteoprotokollis kajastatud faktiliste asjaolude eiramist ja seeläbi väärteoprotokollist väljumist. Väärteoprotokollist väljumine on aga tulenevalt VTMS §-st 87 kriminaalkolleegiumi väljakujunenud praktika kohaselt lubamatu*⁴⁷.

Koostoimes eespool mainitud Riigikohtu lahenditega ei tohi ka kohtuväline menetleja karistada isikut teo eest, mida ei ole kirjeldatud kiirmenetluse otsuses või väärteoprotokollis. Seega on väärteokirjelduse korrektne koostamine oluline ka seetõttu, et kohtuväline menetleja on seotud teokirjeldusega kiirmenetluse otsuse või üldmenetluse lahendi tegemisel.

1.2.2. Informatsioonifunktsioon ehk teavitamisfunktsioon

Informatsioonifunktsioon ehk teavitamisfunktsioon peab tagama süüdistatava kaitseõiguse. See tähendab seda, et süüdistatavat ja tema kaitsjat peab kaitse ettevalmistamiseks teavitama kõikidest faktidest, mille tõendatusest süüdistatava süüditunnistamine võib oleneda, samuti peavad süüdistatav ja tema kaitsja teada saama õigusliku hinnangu süüdistatava käitumisele.⁴⁸

Informatsioonifunktsioon väärteomenetluses ülekantuna tähendab eelkõige seda, et menetlusalusele isikule (ja kui tal on, siis ka tema kaitsjale) antakse edasi piisav, aga täielik informatsioon selle kohta, mida menetlusalusele isikule ette heidetakse. Samuti peab menetlusalune isik ja tema kaitsja saama teada, milline on kohtuvälise menetleja õiguslik hinnang teo kohta ehk väärteo kvalifikatsioon.

Informatsioonifunktsioon seondub ka ausa kohtumenetluse põhimõttega, mille üheks osaks on poolte võrdsete õiguste tagamine. Sisuliselt tähendab see seda, et menetlusalusel isikul peab olema oma kaitseõiguse teostamiseks kohtuvälise menetlejaga samaväärne teave selles osas, mida menetleja isikule ette heidab ning milline on teole omistatav täpne kvalifikatsioon. Selline teave on menetlusalusele isikule vajalik kaitsepositsiooni kujundamiseks.

⁴⁷ Ibid, punkt 13.2

⁴⁸ Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 3.2.

Väärteoprotokoll ja kiirmenetluse otsuse väärteo kirjelduse osa ei täida tõenduslikku funktsiooni.⁴⁹ Riigikohus on leidnud, et arusaadav peab olema, millise väärteo toimepanemist menetlusalusele isikule ette heidetakse ehk nähtuma peab süüdistusfunktsiooni kandja põhistanud veendumus, et menetlusalune isik on toime pannud väärteo.⁵⁰ Sellega on tagatud menetlusalusele isikule VTMS § 19 lõike 1 punktist 1 tulenev õigus teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse.

Seega on väärteomenetluses isikule süüdistuse esitamisel kohtuvälise menetleja ametnikul oluline roll tagada selged menetluse piirid, väljendada selgelt riigipoolset etteheidet isiku käitumisele ja anda isiku käitumisele õiguslik hinnang. **Väärteomenetluses esitatavas süüdistuses tuleb sõnastada menetlusalusele isikule omistatav käitumise kirjeldus** (väärteo lühikirjeldus, väärteo toimepanemise aeg ja koht) **ja esitada karistusõiguslik hinnang väärteo kirjelduses esitatud faktiliste asjaolude kohta** (väärteo kvalifikatsioon).

49 Kriminaalmenetluses on süüdistuse sisu osas märgitud järgmist: „Süüdistuse näol on tegemist hüpoteesiga, mille tõestamine või ümberlükkamine on kohtumenetluse ülesanne. Põhjendus selle kohta, miks loetakse mingi süüdistuses kirjeldatud faktiline asjaolu tõendatuks, peab sisalduma kohtuotsuses, mitte aga süüdistuses endas.“ E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 kamm 6.2; Riigikohtu 16.11.2010. a otsus nr 3-1-1-83-10, punkt 19.

50 Riigikohtu 02.01.2009. a otsus nr 3-1-1-73-08, punkt 8.1.

2. VÄÄRTEO KIRJELDUS

2.1. Väärteo toimepanemise aeg ja koht

2.1.1. Väärteo toimepanemise aeg

Väärteomenetluse seadustiku kohaselt tuleb kiirmenetluse otsusesse ja väärteoprotokollil märkida väärteo toimepanemise aeg.⁵¹ Teo toimepanemise ajal on oluline tähtsus ka väärteomenetluses süüdistuse esitamisel, kuna väärteo toimepanemise aeg on olemuslikult seotud väärteo lühikirjeldusega. Selleks, et kirjeldada tegu, on vajalik välja tuua ka aeg, millal see tegu aset leidis. Väärteo toimepanemise aeg kuulub tõendamiseseme asjaolude⁵² ehk tõendamisele kuuluvate asjaolude hulka. Karistusseadustikust tulenevalt on tegu toime pandud ajal, kui isik tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema (tagajärje saabumise aega ei arvestata, kuna karistatav tagajärjeebaõigus on põhjustatud teoga).⁵³

Aja määramise osas on Riigikohus märkinud, et kuriteo toimepanemise aeg ei pea olema tuvastatud sekundi või minuti täpsusega. Asjaoludest lähtuvalt võib see olla määratav kas mingi kindla ajahetkena või ajavahemikuna ning ajavahemiku pikkus sõltub juba konkreetse kriminaalaja esemeks oleva teo tehiloludest.⁵⁴ Samas on aga Riigikohus juhtinud tähelepanu, et nimetatud seisukoht ei viita sellele, et teo toimepanemise aja kindlaksmääramine oleks vähetähtis. Riigikohtu

51 Väärteomenetluse seadustik, § 57 lõike 1 punkt 6 ja § 69 lõike 2 punkt 1.

52 Kriminaalmenetluse seadustik, § 62 punkt 1.

53 Karistusseadustik, jõustunud 01.09.2002, RT I, 17.12..2015, 9, § 10; Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 10 komm 2.

54 Riigikohtu 15.10.2007. a otsus nr 3-1-1-45-07, punkt 10.

hinnangul tuleb see aeg määrata kindlaks võimalikult täpselt: kui teo toimepanemise aeg jäetakse määramata või tehakse seda põhjendamatu ebatäpselt, võib olla tegemist kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisega. Samuti võib see rikkuda süüdistatava õigust kaitsele.⁵⁵ Riigikohtu seisukoht on, et „*kaitseõiguse tagamist silmas pidades on oluline, et süüdistataval oleks võimalus aru saada, millist konkreetset tegu talle ette heidetakse, ja ennast esitatud süüdistuse vastu kaitsta*”.⁵⁶ Eespool olevatest seisukohtadest tuleb lähtuda ka väärtemenetluses.

NÄIDE

Mootorsõidukijuhi poolt lubatud suurima sõidukiiruse ületamine (liiklusseadus § 227). Väärteo toimepanemise ajaks on see aeg, kui fikseeriti tema juhitud sõiduki kiirus ning lubatud sõidukiiruse ületamine (allutati riikliku järelevalve toimingule). Sellise näite puhul on võimalik tuvastada konkreetne ajahetk, kui väärtegu toime pandi.

NÄIDE

Alaealise poolt alkohoolse joogi tarbimine (alkoholiseadus § 71).⁵⁷ Selle näite puhul ei ole võimalik lugeda väärteo toimepanemise ajaks seda hetke (kellaaega), kui alaealine allutati riikliku järelevalve toimingule ja tema väljahingatavas õhus kontrolliti alkoholisisaldust. Kuna objektiivse koosseisu tunnuseks on tarbimine, siis tuleb välja selgitada ja tõendada, millal alaealine alkohoolset jooki tarbis. Kui väärteo kirjelduses märkida, et isik tarbis (indikaatorvahendisse puhumisele) eelnevalt alkohoolset jooki, siis seda ei saa pidada piisavaks. Sisuliselt jäetakse sellise lahendusega väärteo toimepanemise aeg määramata ning sellega rikutakse menetlusaluse isiku kaitseõigust. Antud näite puhul on tegemist olukorraga, kus alkohoolse joogi tarbimist ei pruugi olla võimalik minutilise täpsusega tuvastada. Samas ei pruugi see teo tehjoludest lähtuvalt ka vajalik olla, vaid piisavaks võib lugeda teo toimepanemise aja kindlaksmääramist näiteks konkreetse kuupäevana või ka ajavahemikuna (sh kellaja osas ajavahemikuna).

55 Riigikohtu 16.03.2006. a otsus nr 3-1-1-146-05, punkt 11.

56 Riigikohtu 25.02.2009. a otsus nr 3-1-1-85-08, punkt 13.1.

57 Alkoholiseadus, jõustunud 01.09.2002, RT I, 01.09.2015, 1.

Eeltoodust tulenevalt on väärteo toimepanemise aeg üks tõendamiseseme asjaolu ja oluline komponent isikule karistusõigusliku etteheite tegemisel. Väärteo kirjeldusest peab nähtuma, millal on objektiivse koosseisu asjaolud realiseeritud.⁵⁸ Kuigi põhimõtteliselt võib teatud juhtudel määrata väärteo toimepanemise aega ka pikema ajavahemikuna, siis kohtuväline menetleja peaks ikkagi püüdma selle poole, et konkreetse väärteo tehiosid arvestades saaks väärteo toimepanemise aeg võimalikult täpselt kindlaks määratud.

2.1.2. Väärteo toimepanemise koht

Väärteomenetluse seadustikust tulenevalt tuleb kiirmenetluse otsusesse ja väärteoprotokolli märkida lisaks väärteo toimepanemise ajale ka väärteo toimepanemise koht. Väärteo toimepanemise koht on samuti osa väärteo kirjeldusest ning on otseselt seotud väärteo lühikirjeldusega. Isikule süüdistuse esitamisel on lisaks teo kirjeldamisele vajalik välja tuua ka see, kus see tegu aset leidis. Väärteo toimepanemise koht on ka tõendamisele kuuluv asjaolu.

Karistusseadustiku kohaselt on tegu täide viidud kohas, kus isik tegutses, isik oli õiguslikult kohustatud tegutsema, saabus süüteo-koosseisu kuuluv tagajärg või isiku ettekujutuse järgi oleks pidanud saabuma süüteokoosseisu kuuluv tagajärg.⁵⁹ Tegevusdelikti korral on väärteo toimepanemise koht seal, kus täideviija tegutses, tegevusetusdelikti korral seal, kus täideviija oli kohustatud tegutsema, ning tagajärjedelikti puhul seal, kus saabus koosseisupärane tagajärg.⁶⁰ Väärteokatse puhul on väärteo toimepanemise kohaks teokoht ja tagajärjedelikti korral ka koht, kus tagajärg küll ei saanud aga menetlusaluse isiku ettekujutuse kohaselt oleks pidanud saabuma.⁶¹

Riigikohtu seisukoha järgi sõltub kuriteo toimepanemise koha määramise täpsus konkreetse kuriteo asjaoludest. Kuriteo sündmuse tuvastamiseks ei ole alati ilmtingimata vajalik tuvastada kuriteo

58 Riigikohtu 16.03.2006. a otsus nr 3-1-1-146-05, punkt 11.

59 Karistusseadustik, § 11 lõike 1 punktid 1–4.

60 Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 11 komm 4.1–5.1.

61 Ibid, punkt 6.

toimepanemise koht aadressi täpsusega või looduses meetri täpsusega. Riigikohtu hinnangul peab kuriteo toimepanemise koha määrama sellise täpsusastmega, et süüdistatav saaks aru, milles teda süüdistatakse, ning esitada soovi korral põhjendusi näiteks selle kohta, miks ta seda tegu toime panna ei saanud.⁶² Kõnealust Riigikohtu seisukohta saab aluseks võtta ka vääртеomenetluses vääртеo toimepanemise koha täpsuse määramisel. Ka vääртеo toimepanemise koha määramine sõltub konkreetse vääртеo asjaoludest ning võib olla erineva täpsusastmega.

NÄIDE

Alaealise poolt alkoholi tarbimise kohta ei ole alati vajalik teo toimepanemise kohta märkida aadressi täpsusega, vaid sõltuvalt kaasusest võib piisata ka näiteks haldusüksuse täpsusest (näiteks Tallinna kesklinn). Samas mootorsõidukijuhi poolt lubatud suurima sõidukiiruse ületamise puhul ei saa sellist lähenemist pidada piisavaks, kuna eri tänavatel võivad olla kehtestatud erinevad kiiruspiirangud ning siinkohal peab teo toimepanemise koha määrama sageli aadressi täpsusega.

Vääртеo toimepanemise koha määramine on oluline ka seetõttu, et sellest sõltub isiku teo karistatavuse määramine, pidades silmas karistusseadustiku ruumilise ja isikulise kehtivuse põhimõtteid.⁶³

NÄIDE

Narkootilise või psühhotropse aine tarvitamine arsti ettekirjutuseta (NPALS § 15¹ lõige 1)⁶⁴ väljaspool Eesti territooriumi ei ole vääртеokorras karistatav. Karistusseadustikust tulenevalt kehtib Eesti karistusseadus teo kohta, mis on toime pandud Eesti territooriumil.⁶⁵ Karistusseadustiku isikulise kehtivuse põhimõttest tulenevalt saab isikut karistada ka väljaspool Eesti territooriumi pandud süüte eest,

62 Riigikohtu 15.10.2007. a otsus nr 3-1-1-45-07, punkt 10.

63 Riigikohtu 02.04.2009. a otsus nr 3-1-1-16-09, punkt 10.

64 Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus, jõustunud 01.11.1997, RT I, 01.12.2015, 4.

65 Karistusseadustik, § 6 lõige 1.

*seda aga üksnes väljaspool Eesti territooriumi toimepandud kuriteo eest, mitte väärteo eest.*⁶⁶

Riigikohus on pidanud võimalikuks ka seda, et alati ei pruugi olla võimalik teo toimepanemise kohta välja selgitada. Kuid see ei tähenda, et kohtuväline menetleja ei peaks selle poole püüdlema: „*Väärteo toimepanemise koha kindlakstegemine on tähtis nii menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamise aspektist kui ka seetõttu, et sellest sõltub isiku teo karistatavuse määramine, pidades eelkõige silmas karistusseaduse ruumilise ja isikulise kehtivuse põhimõtteid. Seetõttu tuleb süüteo toimepanemise koht määratleda võimalikult suure täpsusastmega*”.⁶⁷

Seega tuleb väärteo toimepanemise koha sisustamisel arvesse võtta seda, et koha määramise täpsus on tihedalt seotud küll konkreetse väärteo asjaoludega ning võib sõltuvalt väärteost olla määratud ka erineva täpsusega, kuid samas peab kohtuväline menetleja püüdlema selle poole, et väärteo toimepanemise koht oleks kirjeldatud võimalikult suure täpsusastmega. Teatud juhtudel võib esineda ka olukordi, kus väärteo toimepanemise koha puhul on eristatavad faktilised asjaolud ja õiguslik hinnang.⁶⁸

Eespool toodust nähtuvalt kehtivad sisuliselt samad põhimõtted nii väärteo toimepanemise aja kui ka väärteo toimepanemise koha täpsuse määramisel. Väärteo toimepanemise aeg ja koht on väärteo kirjelduse osad ning olemuslikult seotud väärteo lühikirjeldusega.

2.2. Väärteo lühikirjeldus

2.2.1. Toimunud sündmuse kirjeldamise üldised alused

Väärteomenetluse seadustikus ei ole avatud väärteo lühikirjelduse või väärteo lühikese kirjelduse mõistet. Ka Riigikohus on seda tõdenud ning leidnud, et väärteomenetluse seadustik ei anna vastust küsimusele, milliseid andmeid peab väärteo lühikirjeldus sisaldama.

⁶⁶ Karistusseadustik, § 7; 02.04.2006. a Riigikohtu otsus nr 3-1-1-16-09, punkt 10.

⁶⁷ Riigikohtu 02.04.2006. a otsus nr 3-1-1-16-09, punkt 10

⁶⁸ Vt lähemalt: Riigikohtu 20.04.2015. a otsus nr 3-1-1-23-15, punktid 70 ja 71.

Seetõttu tuleb Riigikohtu hinnangul väärteo lühikirjelduse sisustamisel lähtuda sellest, milline on olnud väärteomenetluse seadustiku regulatsiooni eesmärk.⁶⁹

Väärteoprotokollil on väärteomenetluses samasugune ülesanne nagu süüdistusaktil kriminaalmenetluses. Väärteoprotokollis määratletakse menetlusele ning antakse menetlusalusele isikule teada, milles teda süüdistatakse. Riigikohus on märkinud, et „*neid funktsioone saab väärteoprotokoll täita vaid juhul, kui väärteoprotokollis on kajastatud andmed, mille alusel on võimalik hinnata, kas (nii objektiivne kui subjektiivne) süüteo koosseis on täidetud*”.⁷⁰ Kui neid nõudeid ei täideta, siis rikutakse menetlusaluse isiku õigust teada, millist väärteoasja tema suhtes menetletakse (vt VTMS § 19 lõike 1 punkt 1).

Sama põhimõtet järgides koostatakse ka väärteo lühikirjeldus kiirmenetluse otsuses. Seda seisukohta on ka Riigikohus rõhutanud ning märkinud, et ka „*kiirmenetluse otsuses tuleb lühidalt, kuid ammendavalt kirjeldada faktilisi asjaolusid, mida hinnates otsustatakse, kas isik on pannud toime väärteo või mitte*”.⁷¹ Riigikohus on välja toonud ka selle, et väärteo lühike kirjeldamine ei tähenda seda, et väärteo lühikirjeldus ei peaks olema ammendav, vaid see tähendab seda, et seal ei tohi kajastada kõrvalist teavet.⁷²

Faktiliste asjaolude kajastamist võib lugeda piisavaks, kui ühtegi täiendavat asjaolu juurde mõtlemata on võimalik jõuda abstraktselt

Faktiliste asjaolude kirjeldus on piisav, kui täiendavaid asjaolusid juurde mõtlemata saab järeldada, et isiku käitumises on täidetud väärteokoosseisu tunnused.

69 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14, samuti Riigikohtu 13.04.2015. a otsus nr 3-1-1-20-15, punkt 38.

70 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14.

71 Riigikohtu 23.03.2005. a otsus nr 3-1-1-9-05, punkt 10.

72 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 15.

järdluseeni, et isiku käitumine on realiseerinud koosseisu kõik tunnused ja on karistatav.⁷³

Riigikohtu praktikas on märgitud kriminaalasjade puhul, et süüdistuse sõnastusele ei ole võimalik kehtestada konkreetseid standardeid, kuid süüdistusest peab piisavalt selgelt ja täpselt selguma isikule tehtava etteheite faktiline alus. **Faktiliste asjaolude kirjeldamise detailsus sõltub paljuski ka süüteo toimepanemise asjaoludest.**⁷⁴ Sama põhimõtte on kohaldatav ka vääртеomenetluses koostatavale vääртеo lühikirjeldusele.

Vääртеo lühikirjeldus tuleb seega koostada selliselt, et seal oleks kajastatud kõik need faktilised asjaolud, mille alusel on kohtuvälise menetleja hinnangul võimalik lugeda vääртеokoosseis täidetuks. Riigikohus on olulisena välja toonud selle, et **faktiliste asjaolude kirjeldamine tähendab toimunud sündmuse kirjeldamist, mitte vääртеokoosseisu tunnuste seadusest ümberkirjutamist.**⁷⁵ Vääртеokoosseisu tunnuste seadusest ümberkirjutamine ei ole piisav menetlusaluse isiku kaitseõiguse tagamiseks.⁷⁶

NÄIDE

Isik käitub avalikus kohas teist isikut häirival või ohtu seadval viisil (näiteks tõukab teist isikut) ja rikub sellega avalikus kohas käitumise üldnõudeid (KarS § 262 lõige 1; KorS § 55 lõike 1 punkt 1).⁷⁷ Sellisel juhul ei ole piisav märkida vääртеo lühikirjeldusse „Isik rikkus avalikus kohas käitumise üldnõudeid”. Näitena esitatud kirjelduse puhul ei ole arusaadav, milles konkreetselt isikut süüdistatakse. Avalikus kohas käitumise üldnõuded on sätestatud korra-kaitseseaduses ning seal on esitatud loetelu käitumisviisidest, mida seadus loeb teist isikut häirivaks või ohtu seadvaks. Seega tuleb vääртеo lühikirjelduses esitada asjasse puutuvad faktilised asjaolud, st kirjeldada menetlusalusele isikule omistatavat konkreetset käitumist.

73 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.2.1.

74 Riigikohtu 07.11.2011. a otsus nr 3-1-1-83-11, punkt 10.

75 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14.

76 Riigikohtu 05.04.2013. a otsus nr 3-1-1-32-13, punkt 7; Riigikohtu 09.06.2011. a otsus nr 3-1-1-45-11 punkt 9; Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 14.

77 Korrakaitseseadus, jõustunud 01.07.2014, RT I, 23.03.2015, 207.

Eespool toodust järeldub, et **väärteo lühikirjeldus peab kajastama ammendavalt kõiki asjasse puutuvaid faktilisi asjaolusid, mille alusel on võimalik lugeda väärteokoosseis täidetuks. Kajastatud andmete alusel peab olema võimalik hinnata nii objektiivse kui ka subjektiivse koosseisu täidetust.** Riigikohus on märkinud, et „üksnes teo kirjeldamise ehk asetleidnu asjaolude väljatoomise abil saab hinnata, kas on alust kõnelda väärteo toimepanemisest”.⁷⁸ **See, kui põhjalikult faktilisi asjaolusid kirjeldada, sõltub konkreetsest väärteost.** Väärteo lühikirjeldusest peavad nähtuma need faktilised asjaolud, mis on menetlusaluse isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks.

Oluline on siinkohal ka see, et väärteo lühikirjelduses ei kajastata asjaolusid, millest oleks tuletatav isiku karistamise aluseks olevate asjaolude olemasolu põhjendus. Riigikohus on väärteo lühikirjeldust võrrelnud hüpoteesiga ning märkinud, et sellise hüpoteesi tõestamine või ümberlükkamine on järgneva menetluse ülesanne. Riigikohtu hinnangul ei saa teokirjelduses viidata tõenditele, samuti ei ole asjakohane nende sisu refereerida või analüüsida. Faktilised asjaolud peavad olema kajastatud kohtuvälise menetleja väidetena, mitte tõendite refereeringuna.⁷⁹

Siinkohal tekib mõistetavalt küsimus, kas väärteo lühikirjelduse alusel peab olema võimalik teha järeldusi selle kohta, et menetlusalune isik on toime pannud nii koosseisupärase kui ka õigusvastase ja süülise teo. Riigikohus on seda selliselt tõepoolest käsitlenud,⁸⁰ kuid samas on hilisemas lahendis märkinud, et õigusvastasuse ja süü küsimusi ei tule väärteo protokollis kajastada: „seda

Koosseisupärase teo õigusvastasust ja teo toimepannud isiku süüd eeldatakse, väärteo lühikirjeldus ei pea kajastama õigusvastasuse ja süü küsimusi.

78 Riigikohtu 07.12.2012. a otsus nr 3-1-1-119-12, punkt 6.

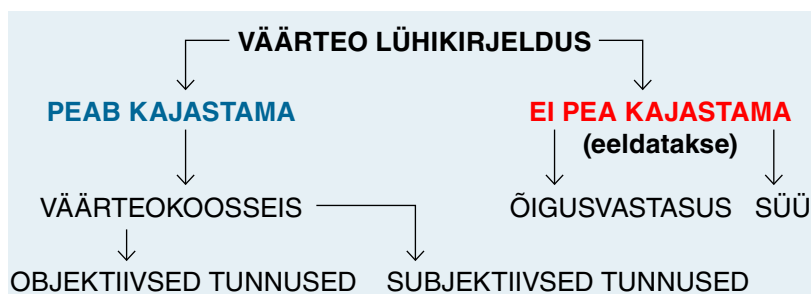
79 Riigikohtu 13.04.2015. a otsus nr 3-1-1-20-15, punktid 38 ja 39; Riigikohtu 20.04.2015. a otsus nr 3-1-1-23-15, punkt 47.

80 Riigikohtu 23.03.2005. a otsus nr 3-1-1-9-05, punkt 10: „See tähendab, et kiirmenetluse otsuses tuleb lühidalt, kuid ammendavalt kirjeldada faktilisi asjaolusid, mida hinnates otsustatakse, kas isik on pannud toime väärteo või mitte - teokirjelduse alusel peab olema võimalik teha järeldusi selle kohta, kas isik on toime pannud koosseisupärase, õigusvastase ja süülise teo”.

aga põhjusel, et koosseisupärase teo õigusvastasust ja teo toimepannud isiku süüid eeldatakse ning vajadusel tuleb ära näidata see, et õigusvastasus või süü puudub. Märkida tuleb seda, et kui kohtuvälise menetleja ametnik leiab, et õigusvastasus või süü puudub, puudub üldse alus väärteoprotokollki koostamiseks”.⁸¹

Sellest tulenevalt **ei ole väärteo lühikirjelduses vajalik kajastada õigusvastasuse ja süü küsimusi, kuna väärteo toimepannud isiku süüid eeldatakse.**

Eespool toodule tuginedes võib skemaatiliselt väärteo lühikirjelduses kajastatavad andmed esitada järgmiselt:

JOONIS 2

*Väärteo lühikirjelduses kajastatavad andmed arvestades delikti-
struktuuri*

Seega kokkuvõtvalt tuleb väärteo lühikirjelduse koostamisel järgida järgmisi üldisi nõudeid:

- kirjeldus ei tohi olla üksnes seaduses sisalduva süüteo koosseisu tunnuste ümberkirjutus;
- kajastada tuleb ammendavalt kõiki faktilisi asjaolusid, s.o toimunud sündmuse asjaolusid;
- kirjelduses sisalduv peab olema asjakohane ning seal ei tohi olla kõrvalist teavet;

81 Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08, punkt 15.

- kirjelduses peavad faktilised asjaolud olema kajastatud kohtuvälise menetleja väidetena, mitte tõendite refereeringu või analüüsina;
- kirjelduse detailsus sõltub konkreetse väärteo toimepanemise asjaoludest;
- kirjelduse andmete alusel peab olema võimalik lugeda süüteo koosseis täidetuks;
- kirjeldus ei pea kajastama õigusvastasuse ja süü küsimusi.

2.2.2. Toimunud sündmuse kirjeldamine väärteokoosseisu tüübist lähtuvalt

Väärteo lühikirjelduse koostamisel tuleb järgida nõuet, et toimunud sündmuse kõik asjaolud peavad olema lühidalt, kuid ammendavalt kirjeldatud. Oluline on see seetõttu, et väärteo lühikirjelduse pinnalt peab olema võimalik järeldada väärteokoosseisu objektiivsete ja subjektiivsete tunnuste täidetust. Väärteokoosseisu objektiivsete ja subjektiivsete tunnuste tuvastamine toimubki eeskätt väärteo lühikirjelduses esitatud faktilistele asjaoludele hinnangu andmise teel.⁸² Lisaks sellele on väärteo lühikirjelduse koostamisel oluline ka väärteokoosseisu olemus, kuna sellest sõltub lühikirjelduse esitamise ulatus ja viis.

See põhimõte on tuletatav Riigikohtu seisukohast, mille kohaselt „määrab just *materiaalõigusest tuleneva kuriteokoosseisu olemus (koosseisutüüp, selles sisalduvate üksikute tunnuste laad jne) nõuded sellele, millises ulatuses ja viisil tuleb süüdistusakti lõpposas süüdistatava käitumist kirjeldada*”.⁸³ Süüteod võivad olla formaalsed ehk teodeliktid ja materiaalsed ehk tagajärjedeliktid. Ka väärteokoosseisude puhul eristatakse teodelikte ja tagajärjedelikte ning sellest tulenevalt on erinev ka väärteo lühikirjelduses sisalduvate andmete sisu ja ulatus. Kuivõrd kriminaalmenetluses teokirjelduse koostamisel tuleb lisaks eriosa koosseisule arvestada ka

Väärteokoosseisu tüübist sõltub väärteo lühikirjelduse ulatus ja viis.

82 Riigikohtu 03.03.2015. a otsus nr 3-1-1-5-15, punkt 9.

83 Riigikohtu 22.12.2006. a otsus nr 3-1-1-96-06, punkt 13.

karistusseadustiku üldosast tulenevate teo karistatavuse eeldustega,⁸⁴ siis laieneb sama põhimõte väärteomenetluses koostatavale väärteo lühikirjeldusele.

Eraldi tuleb tähelepanu pöörata juriidilise isiku väärteoasjadele, kuna siis peavad väärteo lühikirjeldusest nähtuma ka need asjaolud, mis toovad kaasa juriidilise isiku vastutuse. Riigikohus on korduvalt juhtinud tähelepanu sellele, et juriidilise isiku vastutus tuleb avada tema organi või juhtivtöötaja tegevuse kaudu: „*Juriidilise isiku väärteoasja puhul peab juba väärteoprotokollist nähtuma juriidilise isiku organi, selle liikme, juhtivtöötaja või pädeva esindaja tegu, mis oma koosseisupärasuse, õigusvastasuse ja süüilisuse korral toob endaga kaasa juriidilise isiku vastutuse KarS § 14 lg 1 tähenduses /.../ Juriidiline isik osaleb väärteomenetluses oma seadusliku esindaja, s.o juhatuse liikme kaudu, mis aga iseenesest ei tähenda seda, et sama juhatuse liige oleks juriidilisele isikule süüksarvatava teo toime pannud*”.⁸⁵ Väärteo lühikirjelduses peab olema märgitud, kes on juriidilise isiku huvides pannud toime väärteo, ning see nõue kehtib nii tegevusdeliktide kui ka tegevusetusdeliktide puhul.⁸⁶

Süüteokoosseisu objektiivsed tunnused. Objektiivne koosseis näitab teo välispilti. See seisneb tegevuses või tegevusetuses (tegu) ja seaduses sätestatud juhtudel teoga põhjuslikus seoses olevas tagajärjes. Süüteod võivad olla formaalsed ehk teodeliktid ja materiaalsed ehk tagajärjedeliktid. Paljud väärteokoosseisud on teodeliktid, mis tähendab, et väärteokoosseisus on kirjeldatud tegu (tegevus või tegevusetus) ja koosseis ei eelda tagajärge. Kuigi suur osa väärteokoosseisudest on teodeliktid, leidub väärteokoosseisude hulgas ka tagajärjedelikte ning seetõttu tuleb arvestada, et teodelikti ja tagajärjedelikti puhul on väärteo lühikirjelduse ülesehitus erinev.

Tegevusdeliktide puhul, kus menetlusalusele isikule heidetakse ette, et ta on oma tegevusega rikkunud mingit seadusest tulenevat

84 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.2.1.

85 Riigikohtu 13.11.2014. a otsus nr 3-1-1-66-14, punktid 6 ja 7 (sh viited varasematele lahenditele), Riigikohtu 16.06.2008. a otsus nr 3-1-1-38-08, punkt 7.

86 Riigikohtu 07.12.2007. a otsus nr 3-1-1-84-07, p 8.

kohustust, tuleb väärteto lühikirjelduses välja tuua menetlusalusele isikule omistatava käitumise kirjeldus.

NÄIDE

Mootorsõidukijuhi poolt lubatud sõidukiiruse ületamine (liiklusseadus § 227). Antud juhul tuleb objektiivse külje tunnustena tuvastada järgmised asjaolud:

- *tegemist on mootorsõidukiga;*
- *mootorsõiduki juhtimise fakt;*
- *teelõigul lubatud sõidukiirus;*
- *juhi poolt lubatud sõidukiiruse ületamine.*

Seega peab tuvastama, et isik juhtis mootorsõidukit ja ületas antud teelõigul lubatud suurimat sõidukiirust, ning need asjaolud väärteto lühikirjelduses esitama.

Tegevusetusdeliktide puhul, kus menetlusalusele isikule heidetakse ette mingi seadusest tuleneva kohustuse täitmata jätmist, tuleb väärteto lühikirjelduses kirjeldada, mida menetlusalune isik oleks pidanud tegema.⁸⁷

*Oluline on siinkohal Riigikohtu märgitu, mille kohaselt „tegevusetusdelikti puhul ei ole süüteo koosseis täidetud üksnes sellega, et isik ei tegutsenud, vaid süüalise vastutuse põhimõttest lähtuvalt tuleb välja selgitada see, kas isik oleks saanud teisiti käituda. See tähendab, et süüdistades isikut tegevusetuses, tuleb konstrueerida nõutav tegu, näidates ära, milline oleks olnud kohustusele vastav käitumine. Samuti tuleb kontrollida, kas nõutav tegu on objektiivselt eeldatav, s.t kas isikul oleks olnud võimalik teha nõutav tegu. Süüalise vastutuse põhimõttest tulenevalt ei ole mõeldav isiku karistamine selle eest, et ta ei tegutsenud, kui tal ei olnudki võimalik talle pandud kohustust täita”.*⁸⁸

Sellest tulenevalt tuleb tegevusetusdeliktide puhul koostada väärteto lühikirjeldus selliselt, et sellest nähtuks, millest tulenevalt menetleja leiab, et „tegutsemiskohustus oli just konkreetsel füüsilisel isikul ja milline oli nõutav tegu, mille ta tegemata jättis, samuti see, millises

⁸⁷ Riigikohtu 05.04.2013. a otsus nr 3-1-1-32-13, punkt 7.

⁸⁸ Riigikohtu 06.10.2006. a otsus nr 3-1-1-80-06, punkt 6.1.

vormis süütekoosseisu subjektiivsed tunnused realiseeriti”.⁸⁹ Tegevusetusdeliktide puhul tuleb seega konstrueerida nõutav tegu, näidates ära, milline oleks olnud kohustusele vastav käitumine, ja lisaks kirjeldada tegu, mida menetlusalune isik oleks pidanud tegema.⁹⁰

NÄIDE

Liiklusõnnetuses osalenud sõiduki juhi poolt liiklusõnnetusest politseile teatamise nõuete rikkumine, kui teatamine oli kohustuslik (liiklusseadus § 236). Koosseisu objektiivse külje tunnustena vajavad tuvastamist järgmised asjaolud:

- *tegemist on liiklusõnnetusega;*
- *kas liiklusõnnetusest politseile teatamine oli sõiduki juhile kohustuslik;*
- *millise teo tegemata jätmist menetlusalusele isikule ette heidetakse ehk kuidas oleks pidanud menetlusalune isik käituma.*

Kuivõrd antud juhul heidetakse isikule ette, et ta jättis politseile liiklusõnnetusest teatamata, kui see oli talle kohustuslik (näiteks varalise kahju saaja ei ole teada), tuleb väärteo lühikirjelduses kajastada, mida konkreetselt oleks menetlusalune isik pidanud tegema.

Tagajärjedeliktide puhul kuulub väärteokoosseisu ka tagajärg ning see tuleb välja selgitada ja menetlusalusele isikule omistada. Varalise kahjuga seotud väärteoasjades peab väärteo lühikirjeldusest nähtuma ka kahju tekitamise asjaolud⁹¹.

NÄIDE

Asja rikkumine või hävitamine (karistusseadustik § 203). Karistatav on võõra asja rikkumine või hävitamine, kui sellega on tekitatud olulist kahju. Oluline on kahju või süüteo ulatus, mis ületab 4000 eurot.⁹² Kui kahju määr ei ole täidetud, siis on tegu väärteoga vas-

89 Riigikohtu 12.05.2011. a otsus nr 3-1-1-30-11, punkt 15.2

90 Riigikohtu 06.10.2006. a otsus nr 3-1-1-80-06, punkt 6.1.

91 Vt Riigikohtu 05.04.2013. a otsus nr 3-1-1-32-13, punktid 7–10.

92 Karistusseadustik, § 121 punkt 1.

tavalt KarS §-le 218.⁹³ Koosseisu objektiivse külje tunnustena tuleb tuvastada järgmised asjaolud:

- tegemist on rikkuja/hävitaja jaoks võõra asjaga;
- tegu: rikkuja/hävitaja objektiivne tegevus (näiteks jalgadega mingi esemega löömine, asja kahjustamine kriimustamisega);
- tagajärg: tekitatud kahju (kahju jääb alla olulise kahju määra);
- katkematu põhjuslik seos teo ja tagajärje vahel.

Seega peab tuvastama, et isiku just see konkreetne aktiivne tegevus põhjustas kindla asja rikkumise või hävitamise, tagajärg tuleb omistada teo toimepanijale ning vastavad asjaolud väärteo lühi-kirjelduses kajastada.

Süüteokoosseisu subjektiivsed tunnused. Subjektiivne külg näitab teo toimepanija sisemaailma. Süüteokoosseisu subjektiivsed tunnused on isiku tahtlus tegu toime panna (KarS § 16) või teo toimepanemine ettevaatamatusest (KarS § 18). Kuivõrd väärteona on karistatav nii tahtlik kui ka ettevaatamatu tegu,⁹⁴ siis üldjuhul on menetleja vabastatud väärtegude puhul spetsiaalse psüühilise suhtumise vormi kindlakstegemise nõudest⁹⁵. See aga ei tähenda seda, et see kehtiks vältimatult kõikide väärteokoosseisude osas, eriosa normides võib olla ettenähtud ka erandeid sellest põhimõttest.⁹⁶ Kehtib põhimõte, kui seadus ei täpsusta väärteokoosseisu subjektiivsele küljele esitata-vaid nõudeid, tuleb lähtuda KarS § 15 lõikest 3 ja lugeda koosseis täidetuks, kui menetlusalune isik on tegutsenud vähemalt hooletusest.⁹⁷ Seega peab üldjuhul väärtegude puhul olema kohtuväline menetleja veendunud, et isik tegutses vähemalt hooletusest, seda aga juhul, kui väärteokoosseis ei nõua subjektiivse küljena tahtlust.⁹⁸

93 Karistusseadustik, § 218 lõige 4: väheväärtuslikuks asjaks või väheoluliseks varaliseks õiguseks loetakse asja või õigust, mille rahaline väärtus ei ületa kahtekümmend miinimumpäevamäära või mille kahjustamisel KarS §-des 203 ja 204 sätestatud juhtudel ei põhjustatud olulist kahju.

94 Karistusseadustik, § 15 lõige 3.

95 Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 15 lõige 3 komm 3.1.

96 Riigikohtu 28.09.2009. a otsus nr 3-1-1-70-09, punkt 9; Riigikohtu 07.12.2007. a otsus, nr 3-1-1-79-07, punkt 13.

97 Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 15 lõige 3 komm 3.1.

98 Vt ka Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 15 lõige 3 komm 3.2: KarS § 15 lõige 3 ei teisenda tahtlust ettevaatamatuseks nendes väärteokoosseisudes, mida on olemuslikult võimalik toime panna üksnes tahtlikult.

NÄIDE

Mootorsõidukijuhil lubatud sõidukiiruse ületamine (liiklusseadus § 227). Piisab kui kohtuväline menetleja on tuvastanud, et isik pani teo toime vähemalt ettevaatamatusest. Teisisõnu on tegu karistatav juba sellisel juhul, kui isik ületas lubatud piirkiirust hooletusest (ei teadnud süüteo koosseisule vastava asjaolu esinemist, kuid oleks seda tähelepaneliku ja kohusetundliku suhtumise korral pidanud ette nägema)⁹⁹ või kergemeelsusest (pidas võimalikuks süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumist, kuid tähelepanematus või kohusetundetuse tõttu lootis seda vältida)¹⁰⁰.

Kui väärteokoosseis eeldab tahtlust, siis peab ka väärteo lühikirjeldusest nähtuma, et menetlusalune isik on talle etteheidetava teo pannud toime tahtlikult. Osas koosseisudes on sätestatud konkreetne tahtluse liik ning teistes ei ole sätestatud konkreetset tahtluse liiki. Esimesel juhul tuleb konkreetne tahtluse liik tuvastada, teisel juhul piisab sellest, kui on tuvastatud, et tegu on toime pandud vähemalt kaudse tahtlusega. Väärteo lühikirjeldusest peab sellistel juhtudel kindlasti nähtuma vastavat subjektiivset külge iseloomustavad asjaolud.¹⁰¹ Riigikohus on näitena toonud välja ka seda, et eri süüteokoosseisudes kasutusel olevad väljendid „eesmärgil” või „motiivil” eeldavad kavatsetust, fraas „teadvalt” aga vähemalt otsest tahtlust.¹⁰²

NÄIDE

Mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi omaniku, valdaja või juhi poolt teadvalt joobeseisundis või liiklusseaduse § 69 lõikes 3 nimetatud seisundis isiku mootorsõidukit, maastikusõidukit või trammi juhtima lubamine või talle juhtimise üleandmine (liiklusseadus § 225).

99 Karistusseadustik, § 18 lõige 3.

100 Ibid, § 18 lõige 2.

101 Riigikohtu menetluses on olnud väärteoasi, kus isikule on heidetud ette seda, et ta tellis toitlustusasutustes toitu ning keeldus arveid tasumast. Väärteoprotokollidest ei nähtunud kelmuse koosseisu tuvastamiseks nõutavat faktilist asjaolu – otsest tahtlust. Riigikohus leidis, et seetõttu ei saa vaadelda ka isiku käitumist kelmusena väheväärtusliku vara vastu, kuna väärteoprotokollides ei kajastatud KarS §-s 209 nõutavat subjektiivset külge iseloomustavaid asjaolusid. Vt Riigikohtu 09.06.2011. a otsus, nr 3-1-1-45-11, punkt 10.

102 Riigikohtu 06.06.2005. a otsus nr 3-1-1-48-05, punkt 6.

Sõidukijahi poolt sõiduki kohustusliku peatamise märguande tahtlik eiramine (liiklusseadus § 234).

Sõna „teadvalt” märgib seda, et tuvastada tuleb vähemalt otsest tahtluse tasand. Seda seetõttu, et kõikides koosseisudes, kus kasutatakse väljendit „teadvalt”, tuleb eeldada vähemalt otsest tahtlust.¹⁰³ Teise näite puhul märgib sõna „tahtlik” seda, et tuvastada tuleb vähemalt kaudne tahtlus. Seda seetõttu, et konkreetset tahtluse liiki ei ole koosseisus sätestatud. Mõlema näite puhul peab tahtlus nähtuma ka vääртеo lühikirjeldusest.

NÄIDE

Asja rikkumine või hävitamine. Spetsiaalne psüühilise suhtumise vorm tuleb kindlaks teha, kuna KarS § 203 sätestatud põhiteo koosseisuliseks tunnuseks subjektiivse külje osas on tahtlus.¹⁰⁴ Seega on asja rikkumise või hävitamise osas nõutav vähemalt kaudse tahtluse olemasolu, sh tagajärje suhtes¹⁰⁵: isik peab pidama võimalikuks, et ta rikub või hävitab võõrast asja, aga ta suhtub sellesse ükskõikselts. Vääртеona on antud tegu käsitletav vaid seetõttu, et tekitatud kahju määr ei ületa kuriteokoosseisu tunnuseks olevat määrat. Kuna näites toodud tegu eeldab tahtlust, siis peab tahtlus nähtuma ka vääртеo lühikirjeldusest.

Kokkuvõtvalt, kui vääртеokoosseis eeldab tahtlust, siis peab vääртеo lühikirjelduses kajastama, et menetlusalune isik pani vääртеo toime tahtlikult. Arvestama peab ka asjaolu, kas koosseisus on konkreetne tahtluse liik sätestatud (sellisel juhul peab olema toodud välja konkreetse tahtluse liik) või võib koosseisust lähtuvalt piirduda kaudse tahtluse tuvastamisega. Ettevaatamatusest toime pandud vääртеo puhul ei pea kohtuväline menetleja vääртеo lühikirjelduses eristama ja esitama, kas menetlusalune isik pani teo toime kergemeelsusest või hooletusest. Sellistel juhtudel piisab teokirjelduse koostamisel subjektiivset külge iseloomustavate asjaolude kirjeldamisel

103 Ibid, p 6; Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 16 komm 3.

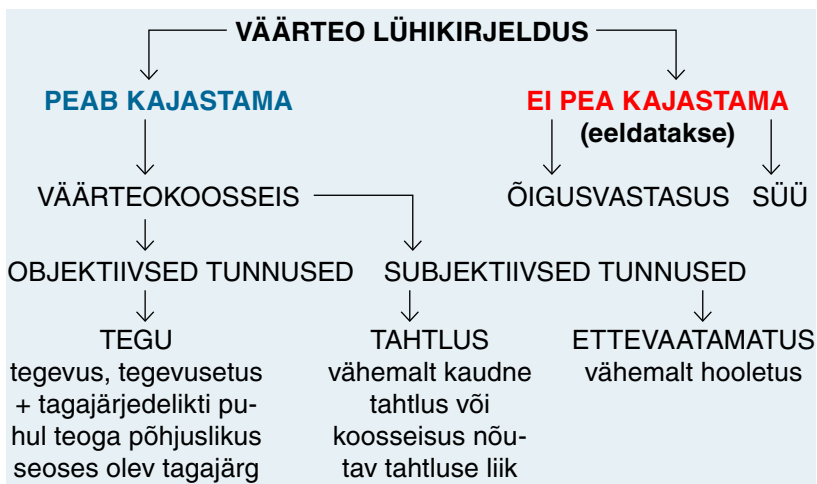
104 Sama põhimõtte kehtib ka näiteks varguse ja omastamise puhul.

105 Karistusseadustik, § 16 lõige 4: isik paneb teo toime kaudse tahtlusega, kui ta peab võimalikuks süüteo koosseisule vastava asjaolu saabumist ja möönab seda; Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne, § 203 komm 8.

eeldusest, et menetlusalune isik on teo toime pannud vähemalt hoole- tusest ning see nähtub vääртеoasjas kogutud tõenditest.

Kuigi vääртеo lühikirjeldus ei tohi olla üksnes seaduses sisalduva süüteo koosseisu tunnuste ümberkirjutus, on vääртеo lühikirjelduse sõnastus ikkagi tihedalt seotud vääртеo koosseisu olemusega ning vääртеo koosseisu olemusest sõltub ka see, mis ulatuses ja millisel vii- sil tuleb vääртеo lühikirjelduses kirjeldada menetlusaluse isiku käi- tumist.

Eespool toodule tuginedes võib skemaatilisel vääртеo lühikirjel- duses kajastatavad andmed esitada järgmiselt:

JOONIS 3

Vääртеo lühikirjelduses kajastatavad andmed, arvestades delikti- struktuuri ja vääртеo koosseisu tüüpi

Kokkuvõtvalt tuleb vääртеo lühikirjelduse koostamisel arvestada järgmiste asjaoludega:

- vääртеo koosseisu tüübist sõltub vääртеo lühikirjelduse ulatus ja viis;
- tegevusdeliktide puhul peab vääртеo lühikirjeldusest nähtuma menetlusalusele isikule omistatava käitumise kirjeldus;
- tegevusetusdeliktide puhul peab nähtuma, milline oli nõutav

tegu, mille menetlusalune isik tegemata jättis. Tuleb näidata, milline oleks olnud kohustusele vastav käitumine, ja kirjeldada tegu, mida menetlusalune isik oleks pidanud tegema;

- tagajärjedeliktidet puhul peab nähtuma teoga põhjuslikus seoses olev tagajärg ning varalise kahjuga seotud väärteoasjades peab nähtuma ka kahju tekitamise asjaolud;
- ettevaatamatust eeldava väärteokoosseisu korral lähtutakse subjektiivset külge iseloomustavate asjaolude kirjeldamisel eeldusest, et menetlusalune isik on teo toime pannud vähemalt hooletusest ning see nähtub väärteoasjas kogutud tõenditest;
- tahtlust eeldava väärteokoosseisu korral peab kajastama, et isik on väärteo pannud toime tahtlikult. Kui koosseis eeldab konkreetset tahtluse liiki, siis see peab nähtuma väärteo lühikirjeldusest, muudel juhtudel piisab kaudse tahtluse kajastamisest.

2.2.3. Keelelise korrektsuse ja arusaadavuse tagamine

Süüdistusakti puhul peetakse oluliseks selle selgust, ülevaatlikkust ja arusaadavust süüdistatavale ehk süüdistusakti koostamisel on tähtis, et see oleks sisuliselt koostatud selliselt, et süüdistataval oleks võimalik ennast kaitsta.¹⁰⁶ Analoogia korras võib välja tuua, et ka väärteo lühikirjeldus peab olema menetlusalusele isikule selge, ülevaatlik ning arusaadav. Seda seetõttu, et menetlusalune isik saaks aru, milles teda süüdistatakse, ja tal oleks võimalik ennast esitatud süüdistuse vastu kaitsta.

Sarnaselt süüdistusele kriminaalmenetluses¹⁰⁷ peab ka väärteo lühikirjeldus vastama eesti kirjakeele normile.

Kirjakeele normi all mõistetakse õigekirjutuslike, grammatiliste ja sõnavaraliste normingute ja soovitude süsteemi.¹⁰⁸ „*Kirjakeele norm on määratud Eesti Keele Instituudi uusima õigekeelsussõnaraamatu-ga, Emakeele Seltsi keeleteoimkonna otsustega ning keeleteoimkonnas*

106 Kergandberg, E. ja Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus, lk 224.

107 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 kōmm 6.2.6.

108 Keeleseadus, jõustunud 01.07.2011, RT I, 23.03.2015, 257, § 4 lõige 2.

heaks kiidetud ortograafiareeglistiku, normatiivse käsiraamatu ja grammatikaga.”¹⁰⁹ Eesti kirjakeele normi rakendamise kord on kehtestatud keeleseaduse alusel Vabariigi Valitsuse määrusega.¹¹⁰ Nimetatud määruse kohaselt peab kirjakeele norm tagama ametliku keelekasutuse ühtluse ja selguse ning soodustama keelekasutuse hea tava rakendamist.¹¹¹

Riigikohus on tauninud praktikat, kus süüdistuse tekst formuleeritakse väikese arvu lausetega ja süüdistuse iga lause sisaldab mitut mõtet.¹¹² Riigikohus on märkinud, et „ülipikkade mitmeastmeliste lausete kasutamine ning nendes mahuka informatsiooni edastamine muudab süüdistuse teksti lugemise aeganõudvaks, vähendab selle arusaadavust ja võib põhjustada mitmetimõistetavusi”.¹¹³ Sellest tulenevalt peab süüdistusaktis kasutama normaalse struktuuriga lauseid, mille lugemisel ei teki mõttekatkestusi.¹¹⁴ Samuti soovitatakse olla ettevaatlik *des*-lauseühendite kasutamisega, kuna selle vormiga liialdamisel võib jõuda normist kõrvalekalduvate lausekonstruktsioonideni.¹¹⁵ Ühtlasi ei ole korrektne lause keskel või lause lõpus esitada sulgudes ebaproportsionaalses mahus lisateavet.¹¹⁶

Väärteo lühikirjelduses tuleb kasutada normaalse struktuuri ja pikkusega lauseid ning vältida mahukat lisateavet sulgudes. Keelekasutus peab vastama Eesti kirjakeele normile.

109 Vabariigi Valitsuse 09.06.2011. a määrus nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord”, jõustunud 01.07.2011, RT I, 14.06.2011, 3, § 2 lõige 1.

110 Vabariigi Valitsuse 09.06.2011. a määrus nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord”, jõustunud 01.07.2011, RT I, 14.06.2011, 3.

111 Ibid, § 1.

112 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.2.6; Riigikohtu 18.06.2007. a otsus nr 3-1-1-116-06, punkt 28.

113 Riigikohtu 18.06.2007. a otsus nr 3-1-1-116-06, punkt 28; Riigikohtu 18.06.2016. a otsus nr 3-1-1-43-10, punkt 51.

114 Ibid.

115 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.2.6.

116 Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne, § 154 komm 6.2.6.

Kõiki kõnealuseid põhimõtteid tuleb arvestada ka vääртеo lühikirjelduse koostamisel. Seega tuleb vääртеo lühikirjelduse sisustamisel ja esitamisel:

- järgida eesti kirjakeele norme;
- formuleerida laused lühidalt ja täpselt;
- vältida mahuka ja raskesti jälgitava informatsiooni esitamist ühe lauses;
- vältida lisainformatsiooni esitamist sulgudes lause osana.

2.2.4. Ebasüüdsate väljendite kajastamine

Sarnaselt kriminaalmenetlusega võib ka vääртеomenetluses tekkida küsimus sellest, kas ja mis mahus kajastada vääртеo lühikirjelduses ebasüüdsaid väljendeid. Vääртеomenetluses võib olla vajadus otsustada ebasüüdsate väljendite kajastamise maht vääртеo lühikirjelduses juhul, kui menetlusalune isik on avalikus kohas teist isikut sõnaga, žestiga või muul moel solvanud¹¹⁷ ning tema käitumine täidab KarS §-s 262 sätestatud vääртеokoosseisu (avaliku korra rikkumine).

Riigikohus on kriminaalasjades asunud seisukohale, et ebasüüdsad väljendid ei pea sisalduma süüdistuses, vaid need peaksid olema kirjeldatud süüdistuse lisana kinnises ümbrikus. Neid tuleb kajastada, et süüdistatavale oleks kaitseõiguse seisukohalt tagatud võimalus nende väljenditega tutvuda.¹¹⁸ Riigikohtu seisukoha kohaselt „*kui tegemist on ebasüüdsate, vulgaarsete, inimväärrikust alandavate väljenditega, mis ilmselgelt lähevad vastuollu komblustundega ja teiste moraalse väärtusega, ei pea need väljendid sisalduma süüdistusaktiga kokkuleppes, neid ei pea avaldama kohtuistungil ega ka kajastama kohtuotsuses. Kaitseõiguse tagamiseks peab aga süüdistatav, kohtualune või tema kaitsja teadma, millise väljendi, žesti, miimika jms kasutamist solvamiseks loetakse ja neil on õigus seda hinnangut vaidlustada. Ka kohtul peab olema võimalus asja õigeks lahendamiseks anda hinnang, kas isikule süüksarvatud käitumine on käsitatav solvanguna.*

117 Korrakaitseadus, jõustunud 01.07.2014, RT I, 23.03.2015, 207, § 55 lõike 1 punkt 2.

118 Riigikohtu 03.05.2005. a otsus nr 3-1-1-3-05, punktid 7.1 ja 7.2.

*Seetõttu peab olema menetlusosalistel ja vajadusel ka spetsialistidel/ekspertidel võimalus nende väljenditega tutvuda ja need peavad olema kajastatud kriminaalasja materjalides. Riigikohtu arvates peaksid need väljendid olema kirjeldatud süüdistusakti või kokkuleppe lisana kinnises ümbrikus”.*¹¹⁹

Samas on Riigikohtu hinnangul võimalik olukord, kus ebasüüdsaid väljendeid kirjeldatakse ka süüdistusaktis, aga sellisel juhul tuleb silmas pidada, et nende hilisem avalikustamine (näiteks kohtuistungil) võib täiendavalt riivata kannatanu au.¹²⁰ Riigikohus on leidnud, et kriminaalmenetluse regulatsiooni ei rikota, kui solvamisel kasutatud ebatsensuursed väljendid jäetakse kohtuistungil avaldamata.¹²¹ Seega peab ka kohtuväline menetleja hindama, kas ebasüüdsate väljendite (ka žestidega või muul moel solvamine) detailne kajastamine väärteo lühikirjelduses on põhjendatud või tuleks need kriminaalmenetluse praktika kohaselt lisada kiirmenetluse otsusele või väärteoprotokollile kinnises ümbrikus.

Kokkuvõtvalt tuleb väärteo lühikirjelduse koostamisel arvestada ebasüüdsate väljendite kajastamisel järgmist:

- ebasüüdsaid väljendeid (ka žestid, muul moel solvamine) võib väärteo lühikirjelduses kajastada, kuid seejuures tuleb hinnata, kas nende avalikustamine võib riivata täiendavalt solvatu au;
- ebasüüdsaid väljendeid (ka žestid, muul moel solvamine), mis lähevad ilmselgelt vastuollu komblustundega ja teiste moraalsete väärtusega, ei pea detailselt kirjeldama kiirmenetluse otsuses või väärteoprotokollis. Vastava kirjelduse võib lisada kinnisesse ümbrikusse kiirmenetluse otsuse või väärteoprotokollis lisana.

119 Ibid, punkt 7.2.

120 Ibid, punkt 7.3.

121 Ibid, punkt 7.3.

Kõiki eelnevalt käsitletud asjaolusid arvesse võttes tuleb väärteo lühikirjelduse koostamisel järgida järgmisi nõudeid.

- Kirjelduses tuleb kajastada ammendavalt kõiki faktilisi asjaolusid, s.o toimunud sündmuse asjaolusid. Kirjeldus peab olema asjakohane ja kõrvalise teabeta. Faktilised asjaolud peavad olema kajastatud kohtuvälise menetleja väidetena, mitte tõendite refereeringu või analüüsina. Kirjelduse koostamisel tuleb järgida eesti kirjakeele normi. Laused tuleb sõnastada lühidalt ja täpselt. Vältida tuleb mahuka ja raskesti jälgitava informatsiooni esitamist ühes lauses. Samuti tuleb hoiduda lisainformatsiooni esitamisest sulgudes lause osana.
- Kirjelduse detailsus sõltub konkreetse väärteo toimepanemise asjaoludest ja väärteokoosseisu tüübist. Kirjelduse andmete alusel peab olema võimalik lugeda väärteokoosseis täidetuks, kuid kirjeldus ei tohi olla üksnes seaduses sisalduva väärteokoosseisu tunnuste ümberkirjutus. Tegevusdeliktide puhul peab väärteo lühikirjeldusest nähtuma menetlusalusele isikule omistatava käitumise kirjeldus. Tegevusetusdeliktide puhul peab täiendavalt nähtuma, milline oli nõutav tegu, mille menetlusalune isik tegemata jättis, milline oleks olnud kohustusele vastav käitumine, ja kirjeldada tuleb tegu, mida menetlusalune isik oleks pidanud tegema. Tagajärjedeliktide puhul peab nähtuma lisaks menetlusalusele isikule omistatava teo kirjeldusele ka teoga põhjuslikus seoses olev tagajärg. Varalise kahjuga seotud väärteoasjades peavad nähtuma ka kahju tekitamise asjaolud. Kui väärteo lühikirjeldus eeldab moraalsete väärtustega vastuolu minevate ebasüüdsate väljendite, žestide või muul moel solvamise kirjeldamist ja sellise kirjelduse hilisem avalikustamine võib täiendavalt riivata solvatu au, siis võib need asjaolud detailsemalt kirjeldada kiirmenetluse otsusest/väärteoprotokollist eraldi. Sellisel juhul lisatakse detailne kirjeldus suletud ümbrikuga kiirmenetluse otsusele või väärteoprotokollile.

Ettevaatamatust eeldava väärteokoosseisu korral lähtutakse subjektiivset külge iseloomustavate asjaolude kirjeldamisel eeldusest, et menetlusalune isik on teo toime pannud vähemalt hooletusest ning see nähtub väärteoasjas kogutud tõenditest. Kui väärteokoosseis eeldab konkreetset tahtluse liiki, tuleb need asjaolud kirjelduses esitada. Kui väärteokoosseis konkreetset tahtluse liiki ei sätesta, tuleb kajastada vähemalt kaudne tahtlus.

- Kirjeldus ei pea kajastama õigusvastasuse ja süü küsimusi.

2.3. Näited väärteo lühikirjelduse koostamiseks

Allpool esitatud näidiskirjelduste puhul tuleb kindlasti arvestada asjaoluga, et tegemist on õppeotstarbeliste näidetega. Konkreetsete eluliste juhtumite puhul tuleb lähtuda aset leidnud sündmuse faktilistest asjaoludest ning need väärteo lühikirjelduses ammendavalt esitada.

Näidete puhul on terviklikkuse huvides esitatud ka väärteo kirjeldus koos õigusliku hinnanguga (süüdistus väärteomenetluses), kuna kohtuvälised menetlejad kasutavad erinevaid dokumendivorme ning need võivad ülesehituselt erineda politseitöös kasutatavatest blanketidest. Väärteo lühikirjelduse sõnastused on konstrueeritud, arvestades politseitöös kasutusel olevaid dokumendivorme, kus isikuandmed, väärteo toimepanemise aeg ja koht kajastatakse dokumendis selleks ettenähtud eraldi osas ning sellele järgneb eraldi osa üksnes väärteo lühikirjelduse¹²² kajastamiseks.

KAASUS 1

*Peeter A**** istus 30.12.2015 kella 20.00 ajal Tallinnas Kuu tänaval asuva ühissõidukipeatuse Täht ootekojas ning jõi pudelist õlut (alkoholisaldus 5,2%). Samal ajal tülitas ta ootekojas bussi ootavat Mari B**** ja halvustas valjuhäälselt Mari riideid. Mari tundis ennast sellest häirituna ning eemaldus mõned sammud, kuid seepeale karjus Peeter ebatsensuurseid väljendeid tema kohta.*

¹²² Politseitöös kasutatavate kiirmenetluse otsuse ning väärteoprotokolli blanketil tähistatakse vastavat osa ka fraasiga „rikkumise kirjeldus”.

Asjasse puutuvad õigusaktid**KorS§ 55. Avalikus kohas käitumise üldnõuded**

(1) Avalikus kohas on keelatud käituda teist isikut häirival või ohtu seadval viisil, eelkõige:

2) teist isikut sõnaga, žestiga või muul moel solvata, hirmutada või ähvardada

5) tarbida alkoholi ühissõidukipeatuses, teeliikluses osalevas avalikus kasutuses olevas ühissõidukis, koolieelse lasteasutuse, lasteaia-alkkooli, põhikooli, gümnaasiumi, kutseõppeasutuse, huvialakooli, noortelaagri, tervishoiuteenuse osutaja ning hoolekandetasutuse ehitises ja territooriumil või selle osas õppe- ja kasvatustegevuse või tervishoiuteenuse osutamise ajal, samuti lastele suunatud avalikul kogunemisel;

KarS § 262. Avaliku korra rikkumine

(1) Avalikus kohas käitumise üldnõuete rikkumise eest – karistatakse se rahatrahviga kuni sada trahviühikut või arestiga.

Süüdistus väärteomenetluses:

(Väärteo kirjeldus): „Peeter A**** tarbis 30.12.2015 kella 20.00 ajal Tallinnas Kuu tänaval ühissõidukipeatuse Täht ootekojas alkoholi – jõi pudelist õlut. Samuti halvustas valjuhäälselt ühissõidukipeatuses seisva Mari B**** riideid ja karjus ebatsensuurseid väljendeid tema kohta. Peeter A**** käitus Mari B****-d häirival viisil, solvates Mari B****-d sõnaliselt ning kasutades ebatsensuurseid ja halvustavaid sõnu.”

(Õiguslik hinnang): „Oma teoga rikkus Peeter A**** korrakaitseasutuse § 55 lõike 1 punktide 2 ja 5 nõudeid ning pani toime karistusseadustiku § 262 lõikes 1 sätestatud teo.”

Väärteo lühikirjeldus (politseiblanketis): „Tarbis ühissõidukipeatuse Täht ootekojas alkoholi – jõi pudelist õlut. Samuti halvustas valjuhäälselt ühissõidukipeatuses seisva Mari B**** riideid ja karjus ebatsensuurseid väljendeid tema kohta. Peeter A**** käitus Mari B****-d häirival viisil, solvates Mari B****-d sõnaliselt ning kasutas ebatsensuurseid ja halvustavaid sõnu.”

KAASUS 2

*Sander D****-le on väljastatud esmane juhiluba. 25.12.2015 kell 12.00 juhtis Sander D**** Pärnus Puu tänaval mootorsõidukit Opel Astra ning tema autol ei olnud nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärke. Eesmine algaja juhi tunnusmärk oli asetatud auto armatuurlauale pikali ning autol puudus taga algaja juhi tunnusmärk.*

Asjasse puutuvad õigusaktid**LS § 106 lõige 3:**

Autol, mida juhib esmase juhiloa omanik või käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juht, peab olema ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärk.

LS § 242 lõige 1:

Mootorsõiduki- või trammijuhi poolt liiklusnõuete rikkumise eest, kui puudub käesoleva seaduse §-des 201–203, 205–207, 209, 211, 212, 214–219, 221–224 ja 226–241 sätestatud väärteokoosseis, karistatakse rahatrahviga kuni 20 trahviühikut.

Süüdistus väärteomenetluses:

*(Väärteo kirjeldus): „Sander D****, omades esmast juhiluba, juhtis 25.12.2015 kell 12.00 Pärnu linnas Puu tänaval sõiduautot, millel ei olnud nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärke. Autol puudus taga algaja juhi tunnusmärk. Eesmine tunnusmärk ei olnud paigaldatud nähtavale kohale, vaid oli asetatud pikali armatuurlauale. Olles esmase juhiloa omanik, oleks Sander D**** juhitud autol pidanud olema ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärgid.”*

*(Õiguslik hinnang): „Oma teoga rikkus Sander D**** liiklusseaduse § 106 lõike 3 sätestatud nõudeid ning pani toime liiklusseaduse § 242 lõikes 1 sätestatud teo.”*

Väärteo lühikirjeldus (politsei blanketis): „Esmase juhiloa omanik juhtis sõiduautot, millel ei olnud nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärke. Autol puudus taga algaja juhi tunnusmärk. Eesmine tunnusmärk ei olnud paigaldatud nähtavale kohale, vaid oli asetatud pikali armatuurlauale. Olles esmase juhiloa omanik, oleks tema poolt juhitud autol pidanud olema ees ja taga nähtaval kohal algaja juhi tunnusmärgid.”

3. KAASUSED

Järgnevad kaasused on mõeldud kasutamiseks eelkõige praktiliste harjutustena. Kaasused on suunatud väärteo lühikirjelduse koostamise oskuse arendamisele ja harjutamisele. Väärteo lühikirjeldus on olemuslikult seotud ka väärteo toimepanemise aja ja koha määramisega. Enamikus kaasustes ei ole teo toimepanemise aega ja kohta siiski esitatud, kuna neid ei saa praktiliste harjutuste tegemisel ajakohaselt vastavalt vajadusele kaasustesse lisada.¹²³ Kaasuste puhul tuleb lähtuda eeldusest, et kõik esitatud asjaolud on tõendatud.

3.1. Alkoholiseadus

3.1.1. Alkohoolse joogi tarbimine alaealise poolt

- Bussipeatuse pingil istub 16-aastane Mihkel ja joob plekkpurgist, mille peale on kirjutatud „Õlu”. Mihkli väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,19 mg/L.
- Tänaval tuigerdab 16-aastane Mihkel. Mihkli väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,38 mg/L. Mihkli sõnade kohaselt tuleb ta just Puu tänaval asuvast baarist Kokteil, kus ta sai paar tundi tagasi kokku sõpradega ning koos tarbiti ka alkoholi. Mihkel jõi ära mitu rummikokteili. Rummikokteilid ostis ta endale ise.

¹²³ Kaasustes 3.3.9 ja 3.5.1 on väärteo toimepanemise koht esitatud kaasuse asjaolude paremaks arusaamiseks.

3.1.2. Alkohoolse joogi ostmine alaealisele

- Tänaval käivad tuigerdaval sammul 25-aastane Mart ja 16-aastane Mihkel. Mihkli väljahingatavas õhus on alkoholisisaldus 0,38 mg/L. Mihkli sõnade kohaselt tulevad nad sõber Mardiaga baarist Kokteil, kus nad said paar tundi tagasi kokku. Koos tarbiti ka alkoholi ja tema jõi ära kolm rummikokteili. Rummikokteilid ostis Mihklile tema täisealine sõber Mart.

3.2. Karistusseadustik

3.2.1. Varavastane süütegu väheväärtusliku asja ja varalise õiguse vastu

- Natalja läks kauplusesse Särk ja Seelik, et osta endale uus pluus. Natalja proovis mitut pluusi ning valis ühe välja. Hinnasildil oli pluusi hinnaks märgitud 60 eurot. Nataljal oli kaasas üksnes 30 eurot. Pluus meeldis Nataljale ning ta otsustas pluusi eest mitte maksta ja kauplusest kiiresti väljuda, kui turvamehi näha ei ole. Natalja pakkis pluusi kokku ja pani käekotti. Natalja möödus kassast, kuid turvavärava helisignaal hakkas tööle. Natalja kiirendas sammu, kuid turvamees märkas teda ning pidas Natalja kinni.
- Jüri, Siim ja Aleksander tulid ööklubist ning otsustasid edasi pidutsema minna Jüri juurde. Jüri oli ööklubis olnud tüli ja sõnelus oma naabri Oliveriga. Kolm noormeest jõudsid Jüri kodumaja ette. Maja ees oli pargitud Oliveri auto. Jüri hüppas Oliveri sõiduauto kapotile ja jätkas selle peal hüppamist, tekitades autole värvikahjustusi ning mitu mõlki. Menetluse käigus tuvastati, et Jüri tekitas sõiduautole kahjustusi 500 euro ulatuses.
- Mari ja Sille läksid restorani Toit ja Jook. Maril ei olnud raha kaasas ning ta otsustas restoranis kõhu täis süüa ja enne arve tasumist restoranist vaikselt lahkuda. Sillele ta oma plaanist

ei rääkinud. Mari ja Sille tellisid mõlemad prae ja mahla ning palusid eraldi arveid. Kui Mari ja Sille olid söömise lõpetanud, tõi restoranitöötaja mõlemale arved summas 21 eurot. Mari selgitas Sillele, et tal polnud algusest peale plaanis toidu ja joogi eest tasuda ning lahkus kiiresti restoranist. Sille kutsus restoranitöötaja ning tasus enda toidu ja söögi eest ettenähtud summa.

3.2.2. Avaliku korra rikkumine

- Siim ootas bussipeatuses bussi, et kesklinna sõita. Buss jõudis peatusesse ning Siim hakkas liikuma bussi ukse poole. Samal ajal liikus bussi ukse poole ka Tiit. Buss avas ukсед ning reisijad hakkasid bussist maha tulema. Kuna Siim seisis kohe ukse juures ja jäi väljuvatele reisijatele ette, siis taganes ta sammu ning astus kogemata Tiidu jala peale. Siim vabandas, kuid Tiit sai pahaseks ja tõukas Siimu, lükates kätega tugevalt kaks korda vastu Siimu rindkeret. Tõugete tagajärjel kaotas Siim hetkeks tasakaalu, kuid jäi siiski jalule, astudes paar sammu tagasi. Seejärel hüüdis pahane Tiit Siimule, kui ta peaks lähemale tulema, siis lööb ta tal nina veriseks.
- Politsei sai Katilt telefoni teel teate, et tema maja ees akende all karjub viimased tund aega Valeri ja ähvardab Kati korteri akna katki visata, kui Kati talle ust ei ava. Kati sõnul on Valeri tema endine elukaaslane. Politsei saabudes oli Valeri veel kortermaja ees Kati korteri akende all. Valeri karjus ebatsensuurseid väljendeid Kati kohta ja nõudis ukse avamist, et Katiga rääkida.
- Silmanähtavalt purjus Vladimir ronis lasteaia tarast üle ning sisenes lasteaia territooriumile. Vladimir istus liivakastiäärsele pingile ja hakkas lugema ajalehte. Seejärel võttis seljakotist 1,5-liitrise pudeli sildiga „Siider” ja jõi aeg-ajalt sellest. Mõne hetke möödudes heitis Vladimir pingile pikali ja tukastas. Seda nägi pealt lasteaia õpetaja Karin ja palus Vladimiril lasteaia territooriumilt lahkuda, kuna kohe tulevad lapsed õue mängima.

Vladimir ajas end istuma, keeldus ära minemast ning jätkas alkoholi tarbimist.

3.3. Liiklusseadus

3.3.1. Mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimine juhtimisõiguseta isiku poolt

- Mirjam juhtis mootorsõidukit ning tal ei olnud kinnitatud turvavöö. Kontrollimisel selgus, et ta on 16-aastane ning tal puudub mootorsõiduki juhtimisõigus. Mirjam selgitas, et võttis vanema teadmata isa auto, kuna tahtis lihtsalt proovida, kuidas on autot juhtida. Kuna tegemist on eramajade piirkonnaga ning liiklus hõre, siis arvas ta, et see ei ole väga suur rikkumine.

3.3.2. Juhi poolt ristmikule või jalakäijate ülekäigurajale sõitmine foori keelava tule ajal

- Ivan juhtis Tallinnas Sarapuu tänaval mootorsõidukit ning alustas ristmiku ületamist, kui fooris põles tema jaoks punane tuli. Ivan selgitas, et ei tahtnud järsult pidurdada, kuna tee oli libe ja tema taga sõitev auto oleks võinud äkkpidurduse tagajärjel tema autole otsa sõita.
- Ivan juhtis mootorsõidukit ja sõitis jalakäijate ülekäigurajale punase fooritule ajal, kasutades samal ajal mobiiltelefoni ilma käsi vabaks jätva vahendita – hoidis telefoni käes kõrva ääres. Ivan selgitas, et ei pannud punast tuld tähele, kuna rääkis mobiiltelefoniga.

3.3.3. Mootorsõidukijuhi poolt reguleerimata ülekäigurajal jalakäijale tee mitteandmine

- Ivan juhtis mootorsõidukit ning sõitis reguleerimata ülekäigurajale ega andnud teed jalakäija Marile. Mari ootas sõidutee ületamise võimalust, seistes ülekäiguraja juures tee ääres.

3.3.4. Mootorsõidukijuhi poolt varalise kahju või ettevaatamatusest tervisekahjustuse tekitamine, liiklusõnnetusest mitteteatamine

- Pille juhtis mootorsõidukit ja kaldus sõidukiga vastassuunavööndisse, sõitis teelt välja ja põrkas vastu maja puidust aeda, lõhkudes maja aia umbes 3 meetri ulatuses. Pille põhjustas liiklusõnnetuse ja varalise kahju maja omanik Valentinile. Pille sõitis sündmuskohalt ära ega teavitanud toimunud liiklusõnnetusest politseid.

3.3.5. Mootorsõiduki juhtimine lubatud alkoholi piirmäära ületades

- Triin juhtis mootorsõidukit ja alkoholisisaldus tema ühes liitris väljahingatavas õhus oli mitte väiksem kui 0,53 mg. Triin selgitas, et algselt juhtis sõidukit tema sõbranna Laura, kellega koos nad sõber Oliveri sünnipäevale läksid. Teel olles tekkis neil sõnavahetus ja tüli, mispeale Laura lahkus ootamatult autost. Kuna tegemist oli hõreda liiklusega piirkonnaga ning Oliver elab mõne kilomeetri kaugusel, otsustas ta ise vaikselt peokohta sõita.

3.3.6. Mootorsõidukijuhi poolt lubatud sõidukiiruse ületamine

- Leena juhtis asulavälisel teel mootorsõidukit kiirusega 108 ± 4 km/h. Antud teelõigul oli lubatud suurim sõidukiirus 70 km/h.

3.3.7. Sõiduki peatamise märguande eiramine

- Politseiametnik annab ees sõitva sõiduki juhile alarmsõidukilt ühel ajal sinise ja punase töötava vilkuriga sõiduki peatamise märguande. Juht ei peatu ja lisab kiirust. Politseiametnikud jätkavad liikumist mootorsõiduki järel, samal ajal töötavad sinised ja punane vilkur. Politseiametnik annab sõiduki valjuhääldi kaudu korralduse sõiduk peatada. Juht ei peatu endiselt ja lisab

veel kiirust. Umbes 15 minuti pärast peatab juht sõiduki, väljub autost ja jookseb tee ääres oleva metsatuka poole. Hetke pärast juht komistab ja kukub. Politseiametnikud peavad isiku kinni. Sõidukit juhtis Jüri, kellel puudus mootorsõiduki juhtimisõigus.

3.3.8. Turvavarustuse nõuetekohaselt kinnitamata jätmine

- Jelena juhtis mootorsõidukit ja tal ei olnud turvavöö kinnitatud (Jelena ei täitnud tööülesandeid, mille peatuste vahemaa oleks olnud alla 100 m, ning samuti ei olnud tal arsti kirjalikku otsust turvavöö kasutamise vastunäidustuse kohta). Kontrollimisel selgus, et kolm kuud tagasi juhtis Jelena Võru linnas mootorsõidukit ja tal ei olnud turvavöö kinnitatud. Jelenale määratud karistus 30 trahviühikut on õigel ajal tasutud.
- Jelena juhtis mootorsõidukit ja sõidukis viibis ka tema viieaastane tütar Mari. Mari istus sõiduki esiistmel, tema pikkusele ja kaalule sobivat turvaseadet ei kasutatud. Jelenal puuduvad varasemad rikkumised.

3.3.9. Mootorsõidukijuhi poolt liiklusnõuete muu rikkumine

- Aksel juhtis juulikuus mootorsõidukit ning mootorsõidukil olid kõik neli rehvi naastrehvid.
- Aksel juhtis Kase tänaval mootorsõidukit ning tegi vasakpöörde Lepa tänavale. Kase tänavale oli paigaldatud liiklusmärk nr 411 „Kohustuslik sõidusuund otse”, mis kohustab sõitma vaid noolega osutatud suunas.

3.3.10. Jalakäija poolt liiklusnõuete muu rikkumine

- Anne ületas jalakäijana sõiduteed reguleeritud ülekäigurajal foori punase tulega. Anne sõnade kohaselt märkas ta, et eemalt tuleb just see tramm, mille peale ta minema peab, ning kuna üh-tegi autot kummastki suunast ei tulnud, siis otsustas ta punase tulega üle sõidutee joosta, et trammi peale jõuda.
- Tiit kõndis asulavälisel teel sõiduteel vasaku ääre lähedal ning tal puudus helkur (samuti ei kasutanud ta muud valgusallikat). Tiit nõustus oma rikkumisega ja selgitas, et on teadlik helkuri kandmise kohustuslikkusest pimedal ajal, kuid tal kadus see ära ning tal pole olnud aega uut osta.

3.4. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus

3.4.1. Narkootilise või psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine väikeses koguses

- Peeter tarvitas narkootilist ainet ilma arsti ettekirjutuseta. Indikaatorvahendi reaktsioon oli positiivne opioididele. Peeter selgitas, et tarvitas mõned tunnid tagasi valget hiinlast.

3.5. Riigipiiri seadus

3.5.1. Piirirežiimi rikkumine

- Tarmo kõndis Narva maanteepiiripunkti territooriumile. Tarmo sisenes piiripunkti territooriumile selleks mitte ettenähtud kohast, sõiduautode terminali tõkkepuu alt. Tõkkepuu ette oli paigaldatud liiklusmärk 324 „Käigukeeld”. Tarmo tuli piiripunkti territooriumile Eesti Vabariigi poolt. Tarmo sõnade kohaselt nägi ta küll märki, mis keelab jalakäijate liikluse selles kohas,

kuid arvas et tegemist ei ole suure rikkumisega, kui sealtkaudu läheb.

- Peeter läks oma mootorpaadiga Peipsi järvele ning sõitis kaldast kaugemale kui üks kilomeeter. Peeter ei olnud väljasõitu kaldast kaugemale kui üks kilomeeter lähimas kordonis registreerinud. Peetri hinnangul ei ole tegemist suure rikkumisega, kuna kedagi ei seata sellega ohtu.

3.5.2. Piiribal ebaseaduslik viibimine

- Kalle korjas metsas seeni riigipiiri lähedal (kohas, mis on lähemal, kui 10 meetrit riigipiirist).

3.6. Tubakaseadus

3.6.1. Tubakatoote tarvitamine alaealise poolt

- 16-aastane Kaarel suitsetas koolimaja välisukse trepil sigaretti. Kaarli sõnul on ta suitsetanud juba mitu aastat ning tema vanemad lubavad tal seda teha.

3.6.2. Suitsetamine selleks keelatud kohas

- Juhan suitsetas jalakäijate tunnelis sigaretti. Juhani sõnade kohaselt töötab ta jalakäijate tunnelis olevas kingaparanduses ning tal on praegu paus, mida kasutab sigareti suitsetamiseks. Õue ei läinud, kuna seal on külm, ning tema arvates ei ole tegemist erilise rikkumisega. Juhan kustutas siiski sigareti ja viskas selle prügikasti.

3.7. Välismaalaste seadus

3.7.1. Välismaalase seadusliku aluseta Eestis viibimine

- Johnile oli väljastatud lühiajaline ühekordne Schengeni viisa (viibimisaeg 5 päeva). John viibis Schengeni viisaruumis kolm päeva seadusliku aluseta (John viibis Eesti Vabariigis kokku 8 päeva).

VIIDATUD ALLIKAD

- Alkoholiseadus, jõustunud 01.09.2002, RT I, 01.09.2015, 1.
- Karistusseadustik, jõustunud 01.09.2002, RT I, 17.12.2015, 9.
- Keeleseadus, jõustunud 01.07.2011, RT I, 23.03.2015, 257.
- Kergandberg, E. ja Pikamäe, P. 2012. Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne.
- Kergandberg, E. ja Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus.
- Koolmeister, I., Kangur, A., Lind, S., Pajula, E., Ploom, T. ja Sirk, I. 2007. Väärteomenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne.
- Korrakaitseadus, jõustunud 01.07.2014, RT I, 23.03.2015, 207.
- Kriminaalmenetluse seadustik, jõustunud 01.07.2004, RT I, 17.12.2015, 11.
- Liiklusseadus, jõustunud 01.07.2011, RT I, 23.03.2015, 120.
- Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, jõustunud 01.11.1997, RT I, 01.12.2015, 4.
- Riigikohtu 29.05.2003. a otsus nr 3-1-1-75-03.
- Riigikohtu 03.02.2005. a otsus nr 3-1-1-3-05.
- Riigikohtu 23.03.2005. a otsus nr 3-1-1-9-05.
- Riigikohtu 06.06.2005. a otsus nr 3-1-1-48-05.
- Riigikohtu 16.03.2006. a otsus nr 3-1-1-146-05.
- Riigikohtu 27.03.2006. a otsus nr 3-1-1-4-06.
- Riigikohtu 25.09.2006. a otsus nr 3-1-1-69-06.
- Riigikohtu 06.10.2006. a otsus nr 3-1-1-80-06.
- Riigikohtu 20.11.2006. a otsus nr 3-1-1-90-06.
- Riigikohtu 22.12.2006. a otsus nr 3-1-1-96-06.
- Riigikohtu 18.06.2007. a otsus nr 3-1-1-116-06.
- Riigikohtu 19.02.2007. a otsus nr 3-1-1-117-06.
- Riigikohtu 15.10.2007. a otsus nr 3-1-1-45-07.
- Riigikohtu 12.11.2007. a otsus nr 3-1-1-71-07.
- Riigikohtu 07.12.2007. a otsus, nr 3-1-1-79-07.
- Riigikohtu 07.12.2007. a otsus nr 3-1-1-84-07.
- Riigikohtu 09.04.2008. a otsus nr 3-1-1-9-08.
- Riigikohtu 16.06.2008. a otsus nr 3-1-1-38-08.
- Riigikohtu 02.01.2009. a otsus nr 3-1-1-73-08.
- Riigikohtu 25.02.2009. a otsus nr 3-1-1-85-08.
- Riigikohtu 26.06.2009. a otsus nr 3-1-1-54-09.
- Riigikohtu 02.09.2009. a otsus nr 3-1-1-16-09.
- Riigikohtu 28.09.2009. a otsus nr 3-1-1-70-09.
- Riigikohtu 18.06.2016. a otsus nr 3-1-1-43-10.
- Riigikohtu 16.11.2010. a otsus nr 3-1-1-83-10.
- Riigikohtu 12.05.2011. a otsus nr 3-1-1-30-11.
- Riigikohtu 09.06.2011. a otsus nr 3-1-1-45-11.
- Riigikohtu 07.11.2011. a otsus nr 3-1-1-83-11.

- Riigikohtu 07.12.2012. a otsus nr 3-1-1-119-12.
- Riigikohtu 05.04.2013. a otsus nr 3-1-1-32-13.
- Riigikohtu 01.11.2013. a otsus nr 3-1-1-91-13.
- Riigikohtu 26.09.2014. a otsus nr 3-1-1-43-14.
- Riigikohtu 13.11.2014. a otsus nr 3-1-1-66-14.
- Riigikohtu 18.12.2015. a otsus nr 3-1-1-90-14.
- Riigikohtu 03.03.2015. a otsus nr 3-1-1-5-15.
- Riigikohtu 13.04.2015. a otsus nr 3-1-1-20-15.
- Riigikohtu 20.04.2015. a otsus nr 3-1-1-23-15.
- Sootak, J. 2010. Karistusõigus. Üldosa.
- Sootak, J. ja Pikamäe, P. 2015. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne.
- Vabariigi Valitsuse 09.06.2011 määrus nr 71 „Eesti kirjakeele normi rakendamise kord”, jõustunud 01.07.2011, RT I, 14.06.2011, 3.
- Väärteomenetluse seadustik, jõustunud 01.09.2002, RT I, 19.03.2015, 37.

Jooniste loetelu

- **Joonis 1.** Kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses esitatava süüdistuse võrdlus
- **Joonis 2.** Väärteo lühikirjelduses kajastatavad andmed arvestades deliktstruktuuri
- **Joonis 3.** Väärteo lühikirjelduses kajastatavad andmed arvestades deliktstruktuuri ja väärteokoosseisu tüüpi